

Odnos djece predškolske dobi prema prirodi

Sečkar, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

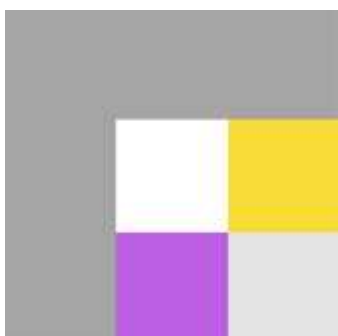
2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:746356>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-30**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Marija Sečkar

ODNOS DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA PRIRODI

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Diplomski sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

ODNOS DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA PRIRODI

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Ekologija za održivi razvoj

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zvonimir Užarević

Studentica: Marija Sečkar

Matični broj: 0267041748

Osijek, srpanj, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
**Fakultet za odgojne
i obrazovne znanosti**
OBRAZUJEMO IZAJ BUDUĆNOST

31000 Osijek, Ulica cara Hadrijana 10 • +385 31 321 700 • helpdesk@foozos.hr • www.foozos.hr
OIB: 28082679513 • MB: 1404881 • IBAN: HR0823600001103081122

Studentica: Marija Sečkar

Studijski program: Sveučilišni diplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

JMBAG: 0267041748

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

kojom izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom

Odnos djece predškolske dobi prema prirodi

---

izradila samostalno pod mentorstvom

izv. prof. dr. sc. Zvonimira Užarevića

U radu sam primijenila metodologiju izrade znanstvenog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tude spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu povezala sam s korištenim bibliografskim jedinicama te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan na standardnom hrvatskom jeziku.

Studentica

Marija Sečkar
(vlastoručni potpis)

Datum: 3. srpnja 2024.

SAŽETAK

U radu je obrađena tema odnosa djece predškolske dobi prema prirodi. Opisan je način na koji djeca predškolske dobi percipiraju i reagiraju na prirodno okruženje te važnost poticanja ekološke svijesti kod djece od najranije dobi. Budući da predškolska djeca pokazuju visoku motivaciju za istraživanje prirode i svijeta oko sebe takve aktivnosti doprinose razvijanju pozitivnog odnosa prema prirodi. U procesu poticanja ljubavi prema prirodi važnu ulogu imaju odgojitelji, roditelji i druge bliske osobe iz djetetovog okruženja jer su oni primjer koji dijete slijedi. Također, bitno je da odrasli osiguraju djetetu pristup raznolikim prirodnim okruženjima kako bi se potaknula njihova znatiželja, ljubav i odgovoran odnos prema prirodi od najranije dobi.

Ključne riječi: dijete, ekološka svijest, odgojitelj, održivi razvoj, priroda

SUMMARY

Attitude of preschool children towards nature

The paper deals with the topic of preschool children's relationship with nature. The way preschool children perceive and react to the natural environment is described, as well as the importance of encouraging environmental awareness in children from an early age. Since preschool children show a high motivation to explore nature and the world around them, such activities contribute to the development of a positive attitude towards nature. In the process of encouraging love for nature, educators, parents and other close people from the child's environment play an important role, because they are the example that the child follows. It is also important that adults provide children with access to diverse natural environments in order to encourage their curiosity, love and responsible attitude towards nature from an early age.

Key words: child, environmental awareness, educator, sustainable development, nature

Sadržaj

UVOD	1
1. PROBLEMI I ZAŠTITA PRIRODE	2
1.1. Uzročnici onečišćenja okoliša	2
2. EKOLOŠKI ODGOJ	4
2.1. Razvoj ekološke svijesti kod djece	5
3. ODRŽIVI RAZVOJ U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU	7
3.1. Aktivnosti u odgoju i obrazovanju djece za održivi razvoj	8
4. PRISTUPI ODGOJU I OBRAZOVANJU ZA ODRŽIVI RAZVOJ.....	12
4.1. Integrirani pristup.....	12
4.2. Projektni pristup	13
4.3. Problemsko-istraživački pristup	13
5. DJECA I OKOLIŠ.....	15
6. DIJETE I PRIRODA	16
6.1. Igra i priroda.....	17
6.2. Četiri izvora dječjeg razvoja	18
7. DIJETE I ISTRAŽIVANJE PRIRODE	21
8. LJUBAV DJECE PREMA PRIRODI.....	23
9. PREDNOSTI UČENJA U PRIRODI ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI.....	25
10. ULOGA I KOMPETENCIJE ODGOJITELJA.....	27
11. OKOLIŠ DJEČJEG VRTIĆA I POVEZANOST S PRIRODOM.....	30
12. PRIMJERI DOBRIH PRAKSI.....	32
12.1. Aktivnosti u prirodi.....	32
ZAKLJUČAK	35
LITERATURA	36

UVOD

Priroda je svuda oko nas i okružuje nas sa svojim darovima i ljepotama, ali suvremeno društvo sve se više suočava s čovjekovim negativnim utjecajem na prirodu i brojnim ekološkim izazovima. Stoga je, postalo sve važnije poticati razumijevanje i očuvanje prirode. Poticanje i razvijanje razumijevanja, očuvanja i ljubavi prema prirodi treba započeti u najranijoj dobi jer obrazovanje i interakcija s prirodom imaju važnu ulogu u poticanju ekološke svijesti. Ukoliko kod djece predškolske dobi potičemo interakciju s prirodom, takve interakcije mogu utjecati na njihov stav i ponašanje prema okolišu u kasnijem životu. Zbog sve većih ekoloških problema s kojima se suočavamo, obrazovanje za održivi razvoj sve više dobiva na značaju širom svijeta. Katalinić (2008) navodi da se okoliš može podijeliti na prirodni i izgrađeni okoliš te da je to svijet koji nas okružuje, kojemu se prilagođavamo i prema kojem razvijamo emocionalnu povezanost. Osim toga, okoliš u kojem živimo ujedno je i naš unutarnji svijet. Stoga, okoliš igra ključnu ulogu u razvoju djeteta. Zbog te važnosti, upoznavanje prirodnog okoliša u predškolskom razdoblju treba se odvijati u što pozitivnijem ozračju s ciljem prihvatanja prirodnog ritma i načina života u skladu s prirodom. Iz ovoga možemo vidjeti da je priroda podjednako važna za odrasle i djecu te da ima važan utjecaj na dječji razvoj. Kako bi pridonijeli optimalnom razvoju djece, roditelji, odgojitelji i svi koji su uključeni u djetetov život trebaju poticati harmoničan i održiv odnos između djece i prirode. U ovom radu istražiti će se i analizirati relevantna i recentna stručna i znanstvena literatura te sintetizirati suvremene spoznaje o navedenoj temi s ciljem proučavanja i analiziranja literature o odnosu djece predškolske dobi prema prirodi te strategijama i aktivnostima koje potiču svijest, razumijevanje i pozitivan odnos prema održivom razvoju kod djece predškolske dobi.

1. PROBLEMI I ZAŠTITA PRIRODE

Čehić i Bećirović (2009) navode da čovjek igra ključnu ulogu u zagađivanju i promjenama prirodnih okoliša, stoga je i odgovoran za njihovu zaštitu. Aktivnosti poput sječe šuma i intenzivne poljoprivrede transformiraju prirodna staništa u pašnjake i obrađene površine, a ovakve promjene rezultiraju smanjenom raznolikošću biljnih vrsta u modernim pašnjacima, što dalje utječe na manju raznolikost životinjskog svijeta. Globalno zagrijavanje uzrokuje promjene u klimi i vegetaciji specifičnih staništa, što predstavlja poseban izazov za životinje prilagođene životu na određenim nadmorskim visinama jer se one suočavaju s teškoćama u prilagodbi novim uvjetima staništa (Čehić i Bećirović, 2009).

Globalni trendovi, uključujući problem rasta populacije, nestašicu hrane i vode, smanjenje obradivih površina, zagađenje zraka, vode i tla te povećanje potrošnje resursa po osobi, ukazuju na neizvjesnu ekonomsko-ekološku budućnost našeg planeta. Tehnički i tehnološki napredak, potpomognut intenzivnim razvojem znanosti, neprestano ubrzava rast produktivnosti, što dovodi do kontinuiranog povećanja proizvodnje i posljedično, sve većeg iscrpljivanja prirodnih resursa. U tom globalnom ekonomskom razvoju zanemario se utjecaj moderne tehnologije na ljudsko zdravlje i okoliš. Ekonomski rast se oslanjao na sve intenzivnije iskorištavanje prirodnih resursa i povećanje zagađenja okoliša (Črnjar, M. i Črnjar, K., 2009).

1.1. Uzročnici onečišćenja okoliša

Iako su prirodni uzročnici zagađenja okoliša sastavni dio evolucije naše planete, ljudski utjecaj često ih pretvara u prirodne katastrofe te prirodne pojave ugrožavaju i narušavaju ravnotežu u okolišu. Elementarne nepogode su oduvijek predstavljale veliku opasnost za ljude i njihovu imovinu. Dok su nekada ove nepogode bile isključivo rezultat prirodnih evolucijskih procesa, danas na njih u velikoj mjeri utječe i ljudska aktivnost. Neki od prirodnih uzročnika onečišćenja okoliša su erozija tla, potres, poplave, vulkanske erupcije, požari, suše i vjetrovi. Dok se vjerovalo da je čovjek gospodar prirode i da je treba podrediti svojim interesima ili da je ekonomski rast primarni cilj ekonomskog sustava svake države, ekološka svijest je bila slabo razvijena ili gotovo nepostojeća. U tom razdoblju zaštita okoliša bila je marginalizirana. Istovremeno s pojačanim uništavanjem okoliša, počela se razvijati ekološka svijest koja nastoji uskladiti industrijski razvoj s kapacitetima okoliša. Osim slabo razvijene ekološke svijesti, ostali uzročnici onečišćenja prirode su: poremećena ravnoteža između napretka, razvoja i

prirodnih ekosustava, ograničene mogućnosti društva u pogledu znanosti, tehnike i tehnologije, ograničeni resursi i organizacijske sposobnosti društva te ratovi (Črnjar, M. i Črnjar, K., 2009).

2. EKOLOŠKI ODGOJ

Sampson (2015) navodi kako je uz opadanje ljudskog zdravlja i dobrobit prirode u opadanju te da je stoga potrebno čovjekovo povezivanje s prirodom. Sada je znanstveno potvrđeno i široko poznato da su ljudske aktivnosti dovele do globalnog zatopljenja, uništavanja staništa i izumiranja vrsta kao i da su dovele Zemljine ekosustave do niza opasnih točaka preokreta (Sampson, 2015).

Pojam ekološkog odgoja počeo se koristiti u sedamdesetim godinama dvadesetog stoljeća, ali do danas nije dobio preciznu i jednoznačnu definiciju, a prema Tufekčić (2015) ekološki odgoj obuhvaća stjecanje intelektualnih, moralnih, estetskih, radnih, tehničkih i zdravstvenih vrijednosti pojedinca s ciljem zaštite okoliša. Ekološka pedagogija proučava zakonitosti ekološkog obrazovanja, ekološki aspekt razvoja osobnosti te njegovu povezanost s drugim područjima odgoja, kao i svrhu, pravilnosti i preduvjete ekološkog obrazovanja. Također, istražuje principe, metode i resurse ekološkog obrazovanja (Tufekčić, 2015). Ekološki odgoj je namijenjen svim građanima i doprinosi njihovom cjelovitom razvoju ličnosti te se ekološko obrazovanje smatra preduvjetom za ekološko djelovanje. S ekološkim odgojem djeteta važno je započeti od najranije dobi jer će se na taj način brže, kvalitetnije i trajnije razviti ekološka svijest i usvojiti norme koje su važne za budućnost djeteta, nacije i čovječanstva. Djetetova ekološka svijest razvit će se u skladu s razinom ekološke svijesti odraslih osoba koje ga okružuju jer dijete uči promatrajući njihovo ponašanje (Tufekčić, 2015).

Črnjar, M. i Črnjar, K. (2009) navode kako porast broja stanovništva u proteklih sto godina, povećana ekonomska aktivnost ljudi, razvoj međunarodne trgovine i rastuće potrebe za energijom i resursima imaju negativne posljedice na okoliš te da su ekološki problemi postali ozbiljni jer direktno utječu na zdravlje ljudi i prijete opstanku života na Zemlji. Štetne ekološko-gospodarske posljedice uključuju onečišćenje i iscrpljivanje prirodnih resursa potrebnih za život, kao i smanjenje kvalitete okoliša na mjestima gdje život i ekonomska aktivnost postaju neodrživi (Črnjar, M. i Črnjar, K., 2009). Globalna prijetnja ljudskoj civilizaciji dovela je do negativnih trendova u svim ekološkim pokazateljima. Brzo se povećavaju gubici šuma, vrste izumiru, pojavljuju se klimatske promjene koje dovode do ekstremnih vremenskih uvjeta, nedostaje vode, a erozija tla prouzrokuje ozbiljne štete. Zagađenje atmosfere i oceana dostiže zabrinjavajuće razine diljem svijeta, dok pad proizvodnje hrane i porast genetski modificirane hrane izazivaju glad i zabrinutost. Sve ovo ukazuje na neravnotežu između ljudskog razvoja i prirodnog okoliša. Velika potražnja civilizacije za prirodnim resursima i osjetljive ravnoteže okoliša doveli su do globalne ekološke krize (Črnjar, M. i Črnjar, K., 2009). Stoga je „*Prijeko*

potrebno promijeniti ukupnu čovjekovu svijest prema vlastitoj prirodnoj sredini, a posebno prema ekološkim sustavima. Potrebno je smanjiti entropiju ekosustava Zemlje i stvoriti jednu novu filozofiju razvoja koji će biti u interesu čovjeka, ali ne da čovjek uništi ekosustave bez kojih ne može preživjeti. Drugim riječima trebamo prijeći na održivi razvoj.“ (Črnjar, M. i Črnjar, K., 2009, 15).

2.1. Razvoj ekološke svijesti kod djece

Učinkovitija zaštita okoliša može se postići primjenom ekonomskih principa koji naglašavaju racionalno i ekonomično korištenje resursa tijekom ekonomske aktivnosti. Čovjekova gospodarska djelatnost često je glavni uzrok zagađenja i degradacije okoliša, pa je važna suradnja između ekonomskih i ekoloških stručnjaka u planiranju i provođenju programa i politika zaštite okoliša (Črnjar, 1999).

Svaka osoba, bez obzira na dob, ima pravo na okolinu koja je čista i zdrava te koja podržava njen harmoničan rast i razvoj. Zbog sve veće globalizacije, industrijalizacije i udaljavanja ljudi od prirode, postoji potreba za uvođenjem obrazovanja o održivom razvoju i razvijanjem svijesti o ekologiji kao novog načina odnosa među ljudima. Rana i predškolska dob je najpovoljniji period u životu djeteta za brzo i jednostavno usvajanje znanja i vještina vezanih uz očuvanje prirode i njezinih resursa te za razvijanje pozitivnih emocija i stavova prema okolišu. Za djecu i mlade, da bi postigli određenu razinu ekološke svijesti, ključno je da steknu ne samo ekološka znanja, već i da razviju pozitivan emocionalni odnos prema prirodi i okolišu u kojem žive. U formiranju ekološke svijesti kod djece, vrijednosna dimenzija ekološke svijesti je u sastavu kognitivne dimenzije. Djeca u ranijoj dobi obično pokazuju kritički stav prema svojoj okolini i osuđuju ono što im se ne sviđa te ekološka svijest nije samo stvar znanja, već uključuje društvene i osobne vrijednosti koje promiču zaštitu okoliša. Samo oni koji su svjesni i odgovorni prema okolišu imaju osjećaj za njegovu ugroženost, poštuju i čuvaju prirodne resurse te doprinose rješavanju ekoloških problema (Tufekčić, 2015). Također, ekološka svijest obuhvaća i emocionalnu stranu koja se manifestira kroz percepciju okoline putem osjetila poput vida i sluha te kroz emocionalne reakcije i u skladu s time način na koji pojedinac doživljava okoliš može izazvati osjećaje straha, zabrinutosti ili radosti, ovisno o tome osjeća li suosjećanje s okolinom te je li svjestan njenog stanja, bilo da je ugrožena ili očuvana. Od najranije dobi, ključno je poticati kod djece pravilan odnos prema okolini i raditi na razvoju emocionalne veze s okolišem, potičući ljubav prema njemu i osjećaj odgovornosti za njegovo očuvanje ako je

ugrožen. Svaka osoba koja je odgojena na taj način bit će osjetljiva na ljepote svoje okoline, pa je stoga emocionalni razvoj djeteta od iznimne važnosti (Tufekčić, 2015).

Lipovac i sur. (2017) navode da se u ranom djetinjstvu najbolje usvajaju znanja te je stoga važno da svaki odgajatelj u dječjem vrtiću koristi ekološke programe temeljene na principima održivog razvoja kako bi potaknuo ekološku svijest kod djece. Odgajatelj treba biti informiran o ekološkim događajima te imati stručnost u području ekologije kako bi se uspješno nosio s aktualnim ekološkim izazovima u svom radu. Također, odgajatelji imaju posebnu priliku da oblikuju svijest i razvoj djece dok su ona u najosjetljivijoj fazi za učenje i razvoj, posebno kada je u pitanju socijalno-emocionalni aspekt. U predškolskoj dobi, djeca su posebno otvorena za razvijanje ljubavi prema prirodi i stvaranje dubokih veza s njom, kao i za usvajanje humanističkih vrijednosti (Lipovac i sur., 2017). Prijateljsko i poticajno okruženje u dječjem vrtiću i njegovom okolišu, koje uključuje aktivnosti na otvorenom i omogućuje djeci sudjelovanje u uređenju prostora dječjeg vrtića, dvorišta i okoline, razvija osjećaj korisnosti, timskog duha i estetike. Kroz rad s djecom, odgajatelji primjećuju različite sklonosti i interes djece prema okolišu i prirodi, što će utjecati na njihovu ekološku osjetljivost i svijest. Time odgajatelj dobiva dodatnu motivaciju za svoj rad te postaje učinkovit organizator i tvorac programa vezanih uz ekologiju. Važno je da odgajatelj ima sposobnost poticanja dobre komunikacije i suradnje s drugima koji sudjeluju u dječjem razvoju i odgoju, kako među odraslima tako i među djecom, što je ključno za oblikovanje ekološke svijesti kod djece (Lipovac i sur., 2017).

S druge strane, Uzelac (1999) navodi da sveukupno iskustvo i aktivnosti u dječjem vrtiću trebaju promicati širenje dječjeg kruga komunikacije kako bi se omogućilo uspješno integriranje s različitim ljudima i okolinom. To znači da je važno uključiti roditelje u odgoj za okoliš jer je problem razvoja osjetljivosti za okoliš izravno povezan s njima te od vrtićke komunikacije treba postupno preći na vanjsku komunikaciju. Potreba za komunikacijom u razvoju osjetljivosti djece za okoliš obuhvaća dva glavna područja: komunikaciju unutar institucija, poput dječjeg vrtića ili škola, te komunikaciju izvan tih institucija. Gledajući kako obitelj aktivno sudjeluje u odgoju djece o okolišu, možemo primijetiti da roditelji podržavaju dijete u njegovom osobnom razvoju iskustava, razmišljanja i ponašanja i to već prije nego što dijete krene u institucionalni odgoj. Zato je bitno uspostaviti dobar odnos između dječjeg vrtića i obitelji, kao i jasno definirati dužnosti i prava roditelja i odgajatelja. Ako jedna strana ne ispuni svoje obveze vjerojatno će doći do neravnoteže u komunikaciji u odgoju djece o okolišu (Uzelac, 1999).

3. ODRŽIVI RAZVOJ U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Zaštita okoliša i održivi razvoj smatraju se ključnim pitanjima u gotovo svakoj zemlji. Glavni izazov je promjena percepcije i podizanje svijesti kod novih generacija. To uključuje važnu ulogu odgoja i obrazovanja u razvijanju novih sposobnosti, vještina i znanja te poticanje razvoja novih kompetencija kod mladih kako bi postali aktivni i ekološki osviješteni građani društva (Uzelac i sur., 2014). Održiv razvoj je koncept koji je prihvaćen širom svijeta i naglašava ljudsku tendenciju prema transformaciji postojećeg načina života, stavova, vrijednosti, navika, ponašanja i aktivnosti na svim društvenim razinama (Samuelsson i sur., 2013).

Razvijanje svijesti o održivom razvoju počinje već u najmlađoj dobi, unutar obitelji i dječjih vrtića, a nastavlja se kroz osnovnu školu, visoko obrazovanje te na radnom mjestu. Razumijevanje održivog razvoja predstavlja kontinuirani proces razvoja u kojem bi svi dijelovi društva trebali sudjelovati, bez obzira na mjesto ili vrijeme (Husanović-Pejnović, 2011).

U UNESCO-vom izvješću pod nazivom *Doprinos ranog i predškolskog odgoja održivom razvoju* ističe se da bi obrazovanje za održivi razvoj trebalo započeti rano u životu jer u ranom djetinjstvu djeca razvijaju svoje temeljne vrijednosti, stavove, vještine, navike i ponašanja koje mogu ostati s njima dugi niz godina te iz tog razloga predškolsko obrazovanje ima značajnu mogućnost utjecaja na promicanje vrijednosti, stavova, vještina i ponašanja koja podržavaju održivi razvoj – kao što su pametna upotreba resursa, kulturna raznolikost, rodna ravnopravnost i demokracija. Također, u spomenutom izvješću se navodi kako je obrazovanje za održivost u ranom djetinjstvu puno više od obrazovanja za okoliš jer je to širi koncept koji nadilazi jednostavno izvođenje djece u prirodu radi uživanja u njenim ljepotama i razgovoru o okolišu, ono treba obuhvaćati prilike za djecu da sudjeluju u intelektualnim raspravama o održivosti te da poduzmu konkretne akcije za zaštitu okoliša, naglašava važnost učenja empatije, poštovanja različitosti, jednakosti i poštenja, imajući u vidu sve veću međuovisnost i međusobnu povezanost svijeta. Dokumenti koji se odnose na programe u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju obuhvaćaju ključne smjernice za razvoj ideja vezanih za održivi razvoj, a prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2011) „Osnovna struktura predškolskog kurikuluma podijeljena je na tri glavna područja u kojima dijete razvija svoje vještine:

1. ja (slika o sebi)
2. ja i drugi (obitelj, druga djeca, uža društvena zajednica, dječji vrtić i lokalna zajednica)
3. svijet oko mene (prirodno i šire društveno okruženje, kulturna baština, održiv razvoj).“ (NOK, 2011, 50).

U svakom području se određuju teme i aktivnosti koje spajaju pedagoške i psihološke aspekte odgojno-obrazovnog procesa. Kroz različite aktivnosti i sadržaje prilagođene uvjetima i potrebama, postavljaju se ciljevi koji potiču sveobuhvatan razvoj djeteta - tjelesni, intelektualni, psihofizički, emocionalni, moralni i duhovni (NOK, 2011).

Prema Husanović-Pejnović (2011, 30) „*Cilj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj jest ekološka svijest, a ona se temelji na novim spoznajama, stajalištima, vrijednostima, mišljenjima i ponašanjima.*“ Priprema za budućnost kroz odgoj i obrazovanje za održivi razvoj obuhvaća usvajanje novih načina života, promjenu etičko-kulturnih vrijednosti te razvoj odgovornosti kod pojedinaca. Ovaj proces ne bi trebao biti usmjeren samo na određene skupine (poput školske ili studentske populacije) već bi trebao biti dostupan i relevantan za ljude svih slojeva i generacija u društvu tijekom cijelog njihova života (Husanović-Pejnović, 2011).

3.1. Aktivnosti u odgoju i obrazovanju djece za održivi razvoj

Uzelac i sur. (2014) navode kako se djeca bave različitim aktivnostima koje su prilagođene njihovom razvoju, interesima i potrebama te ciljevima obrazovanja. Igra je ključna u poticanju dječje osjetljivosti prema održivom razvoju. „Vodeća uloga igre u procesu razvoja osjetljivosti djece, posebice djece predškolske i rane školske dobi, za održivi razvoj objašnjava se sljedećim: dijete ima potrebu za igrom, igra djetetu čini zadovoljstvo, igra motivira djecu, igra prerasta u razne oblike izražavanja, igra je početak izvora iskustava, doživljaja, interesa, spoznaja, ponašanja i sl.“ (Uzelac i sur., 2014, 39). Igra sama po sebi ne osigurava automatski razvijanje osjetljivosti prema pitanjima održivog razvoja kod djeteta. Međutim, sudjelovanje djece u igrama pruža temelje za početno razumijevanje određenih ekoloških problema (Uzelac i sur., 2014). Određene igre u poticanju osjetljivosti za održivi razvoj fokusiraju se na individualni napredak, dok druge naglašavaju suradnju te neke igre potiču razvoj misaonih vještina, dok druge više naglašavaju percepciju, radne sposobnosti ili kreativni izražaj (Uzelac i sur., 2014). Uzelac i sur. (2014) navode da s razvojem dječjih sposobnosti, igra gubi svoje isključivo značenje i postaje svojevrsna struktura koja obuhvaća različite aktivnosti te je u tim aktivnostima važno zadržati spontanost i osjećaj slobode što je više moguće. Pored raznolikosti igara, bitno je uzeti u obzir i širok spektar drugih aktivnosti koje doprinose razvoju osjetljivosti prema održivom razvoju. Te aktivnosti mogu biti kategorizirane prema različitim kriterijima. Prvi korak je ojačati ulogu perceptivnih, misaonih, praktičnih-konstruktivskih i izražajnih aktivnosti (Uzelac i sur., 2014). Razne aktivnosti pružaju djeci priliku da razviju osjećaj i svijest o pitanjima održivosti, da steknu znanje o konkretnim ekološkim problemima te da razvijaju

pozitivan stav prema održivom razvoju. Također, kroz ove aktivnosti djeca mogu usavršiti vještine povezane s održivošću te im se pruža mogućnost aktivnog sudjelovanja i rješavanja problema u vezi s okolišem (Uzelac i sur., 2014).

Perceptivni oblici aktivnosti

Uzelac i sur. (2014) tvrde da bi u mnogim situacijama i događajima u okolišu, prednost trebalo dati aktivnostima koje potiču perceptivne sposobnosti, ali važno je izbjegavati pretjerivanje ili neprimjereno naglašavanje tih aktivnosti. Djeca stvaraju osjetljivost prema okolišu sakupljajući raznolike informacije putem svojih osjetila, uzimajući u obzir različite načine percepcije te se najčešće polazi od promatranja okoliša (Uzelac i sur., 2014). Promatranje okoliša može se podijeliti na dva glavna načina: spontano promatranje, gdje djeca prirodno primjećuju događaje u okolini, te organizirano promatranje, koje je planirano i strukturirano kako bi se proučavali određeni aspekti okoliša. Kroz takvo promatranje, gdje odgajatelj potiče dijete da se sve više uključuje u razumijevanje okoline, dijete postupno razvija niz važnih vještina koje će mu biti korisne u budućnosti, uključujući detaljnije, preciznije i sveobuhvatnije promatranje ekoloških problema (Uzelac i sur., 2014).

Misaoni oblici aktivnosti

Uzelac i sur. (2014) navode kako misaoni aspekt aktivnosti doprinosi razvoju osjećaja empatije i razumijevanja sebe i drugih, što također potiče bolje razumijevanje situacije u okolišu. Misaone aktivnosti obično uključuju istraživački aspekt te njihova učinkovitost leži u razvijanju različitih intelektualnih sposobnosti poput traženja, nabranjanja, organiziranja, razlikovanja, klasificiranja, manipuliranja, povezivanja, proširivanja, dokazivanja, uspoređivanja, opisivanja, planiranja, provjeravanja, analiziranja i zaključivanja (Uzelac i sur., 2014). Budućnost djelotvornijeg razvoja osjetljivosti djece prema održivom razvoju ovisit će, uz ostale faktore, o češćem uključivanju misaonih aktivnosti u taj proces. Misaonim aktivnostima trebalo bi obuhvatiti mnogo područja koja se nadopunjuju, preklapaju i povezuju s drugim aktivnostima koje potiču razvoj kritičkog razmišljanja te sposobnosti procjene i interpretacije informacija iz okoliša. Upravo kroz taj pristup, razumijevanje povezanosti različitih problema održivog razvoja, uzroka i posljedica, postaje sveobuhvatnije (Uzelac i sur., 2014).

Praktično-konstruktivski oblici aktivnosti

Suvremeni obrazovni pristup za održivi razvoj počinje s praktičnim i konstruktivnim aktivnostima koje potiču dječju znatiželju za pitanja održivog razvoja. Ove aktivnosti doprinose bogaćenju emocionalnoga, socijalnoga i voljnoga života djece (Uzelac i sur., 2014). Napredak i efikasnost ovih aktivnosti djece ovise o tome koliko ih odgajatelji često potiču na njihovu primjenu. Dodatno, kada se pruži odgovarajuća psihološka priprema, jasno je da bi dječja znatiželja za događajima u okolišu, posebice onima koji se tiču održivog razvoja, trebala biti prisutna. U svakom slučaju, važno je da djeca budu aktivno uključena u te aktivnosti i da imaju priliku da to češće rade unutar aktivnosti koje smatraju važnima (Uzelac i sur., 2014). U praktičnim i konstruktivskim aktivnostima, sve je važnija komunikacija i suradnja između djece i odraslih te ove aktivnosti potiču međusobno povezivanje djece i odraslih i njihovo zajedničko rješavanje istog problema. Uz to, takve aktivnosti uključuju nove elemente, dinamiku i često označavaju prelazak na složenije aktivnosti potičući djecu da postanu osjetljivija na šire ekološke probleme (Uzelac i sur., 2014).

Izražajni oblici aktivnosti

Uzelac i sur. (2014) navode da kada planiramo i koristimo izražajne aktivnosti vezane uz održivi razvoj, trebamo imati na umu da aktiviranje percepcijskih, misaonih i praktično-konstruktivnih aktivnosti kod djece potiče određene osjećaje i doživljaje. Ključno je osigurati da ti doživljaji potiču kod djece raznolike načine izražavanja problema okoliša i održivog razvoja, a način na koji dijete izražava rezultate svojih promatranja, spoznaja ili praktičnog rada ovisi o jedinstvu njihovih doživljaja. To može rezultirati različitim stupnjevima entuzijazma, emocionalnog angažmana i slično, izraženim kroz likovnu umjetnost, glazbu, govor ili neki drugi oblik izražavanja (Uzelac i sur., 2014). Važno je osigurati da određene vrste izražajnih aktivnosti ne budu uvijek u drugom planu dok druge uvijek dominiraju u različitim situacijama ili problemima okoliša. Zbog toga je potrebno pažljivo razmotriti različite koristi za dijete koje proizlaze iz različitih oblika izražavanja, kao što su likovno, scensko, dramsko, glazbeno, tjelesno, pisano i usmeno/govorno izražavanje (Uzelac i sur., 2014). U svakom slučaju, kako se problemi održivog razvoja šire, važno je da se i aktivnosti izražavanja djece o tim problemima prošire. Stoga, odgajatelji i učitelji imaju odgovornost za uspješnost različitih načina izražavanja koji potiču osjetljivost djece prema održivom razvoju (Uzelac i sur., 2014). Bitno je da odgajatelji shvate važnost poticanja i poštovanja situacija koje su prožete pitanjima

održivog razvoja i aktivnostima djece, a glavni cilj je omogućiti svakom djetetu razvoj osjetljivosti prema održivom razvoju (Uzelac i sur., 2014).

4. PRISTUPI ODGOJU I OBRAZOVANJU ZA ODRŽIVI RAZVOJ

„U praksi se dječjih vrtića i osnovnih škola ponajčešće susreću: integrirani pristup, projektni pristup i problemsko-istraživački pristup.“ (Uzelac i sur., 2014, 53). Ti pristupi su međusobno usklađeni, nadopunjuju jedan drugoga i često se prožimaju, pri čemu svaki od njih ima svoje jedinstvene karakteristike (Uzelac i sur., 2014).

4.1. Integrirani pristup

Uzelac i sur. (2014) navode kako su odgoj i obrazovanje za održivi razvoj strukturirani kao područje koje integrira različite predmete i obrazovne domene. U suvremenom kontekstu, sve složeniji problemi održivosti zahtijevaju integrirani pristup, posebno zbog povezanosti različitih problema te je sve važnije aktivno uključivanje svakog djeteta u rješavanje tih problema (Uzelac i sur., 2014). Integrirani pristup problemima održivosti nalazi svoje polazne točke u svakodnevnom radu dječjih vrtića i osnovnih škola i podrazumijeva interdisciplinarni pristup procesu razvijanja dječje osjetljivosti za održivi razvoj (Uzelac i sur., 2014). Očekuje se da će integrirani pristup omogućiti djeci postupno stjecanje iskustva i znanja te razvoj navika, stavova i ponašanja u vezi s različitim problemima održivog razvoja. Također, cilj je potaknuti djecu na aktivnost i odgovornost u skladu s njihovim psihofizičkim karakteristikama te ih osvijestiti o pojedinim problemima održivosti (Uzelac i sur., 2014). Integrirani pristup jednako se odnosi na djecu predškolske dobi kao i na učenike razredne i predmetne nastave. Na nižim razinama obrazovanja, integrirani pristup pomaže u razvijanju svijesti o izraženim vanjskim aspektima određenih problema (Uzelac i sur., 2014). Za postizanje uspješnog integriranog pristupa ključne su dvije osnovne i međusobno povezane stvari: priprema djece i priprema učitelja/odgajatelja. Pretpostavlja se da će integrirani pristup biti više korišten u budućnosti ako se stvori atmosfera u kojoj se cijeni angažman svih učenika u različitim aktivnostima i njihova sposobnost da otvoreno dijele rezultate. Bitno je odabrati aktivnosti koje potiču slobodan izbor i omogućuju svakom učeniku da preuzme određene zadatke. Važno je da odgajatelji vode djecu i pruže im podršku dok razmatraju odabrani problem, aktivno ih uključujući i potičući da ga sagledaju iz različitih perspektiva (Uzelac i sur., 2014).

4.2. Projektni pristup

Uzelac i sur. (2014) navode da se projektni pristup održivom razvoju opisuje kao sveobuhvatan način poticanja dječje osjetljivosti prema održivom razvoju. Jedna od glavnih razlika između integriranog i projektnog pristupa je u načinima postavljanja problema održiva razvoja i traženja odgovora unutar ova dva pristupa. Glavna svrha projektnog pristupa je poticanje dječje osjetljivosti za održivi razvoj na način koji ih postupno i izravno vodi ne samo prema aktivnom učenju i stjecanju znanja o različitim aspektima održivosti, već i razvijanju vještina koje olakšavaju njihovo aktivno i odgovorno sudjelovanje te primjenu stečenog znanja i iskustava o pitanjima održivosti (Uzelac i sur., 2014). Prilikom organizacije projektnog pristupa za razvoj osjetljivosti za održivi razvoj treba imati na umu da djeca predškolske dobi imaju manje životnog iskustva, stoga je ključno potaknuti snažnu motivaciju jer je važno da osjete želju za istraživanjem i sudjelovanjem u aktivnostima te da izvrše zadatke kako bi stekli nove spoznaje i bolje razumjeli okoliš i događaje u njemu (Uzelac i sur., 2014).

Obrazovni programi koji se temelje na projektima pažljivo se brinu o stvaranju poticajnog, društvenog okruženja koje je ključno za razvoj komunikacijskih vještina svakog djeteta, uzimajući u obzir individualne sposobnosti svakog djeteta. Redoviti i direktni susreti s prirodom u okviru projektnih aktivnosti potiču razvoj mnogih komunikacijskih vještina koje dovode do ekološki osviještenog ponašanja. To također pruža osnovu za postizanje ciljeva učenja o okolišu koji se odnose na kognitivni razvoj i emocionalno-socijalne aspekte (Uzelac, 1999).

4.3. Problemsko-istraživački pristup

Problemsko-istraživački pristup u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj treba se sagledavati kroz prizmu složenosti suvremenih problema održivosti te izazova koji se pred nas postavljaju. Ovaj pristup stavlja dijete pred određeni problem s ciljem poticanja njihove samostalne potrage za rješenjima za različita složena pitanja i probleme vezane uz održivi razvoj (Uzelac i sur., 2014). Bitno je razumjeti da nije ključno samo opisati i predstaviti složene probleme na način koji ih čini razumljivima, već je važnije kako djeca, kroz taj pristup, percipiraju svijet oko sebe i razumiju ga. Kada uključimo problemsko-istraživački pristup u različite oblike odgojno-obrazovnog rada, otvaramo veće mogućnosti za djecu da steknu, razviju i pokažu svoja osobna istraživačka iskustva u vezi s raznim pitanjima održivosti (Uzelac i sur., 2014). Najmlađi često pokazuju interes za istraživanje različitih aspekata svoje obitelji, biljnog i životinjskog svijeta, običaja u svom okruženju te izvora vode i hrane. Sudjelovanje u aktivnostima koje uključuju

rješavanje problema i istraživanje izražava se kroz prihvaćanje važnosti održivog razvoja i praksi koje podržavaju održivo ponašanje te se to manifestira kroz svakodnevnu odgovornost i angažman u održivim aktivnostima u vlastitom okruženju (Uzelac i sur., 2014). Kvalitetna priprema i planiranje projekata održivog razvoja počinju angažiranjem odgajatelja i djece u procesu projektnog rada. Ključna karakteristika početne faze projekta je odabir teme ili specifičnog problema održivog razvoja koji djeca predlažu i biraju prema svojim interesima (Uzelac i sur., 2014).

5. DJECA I OKOLIŠ

Dijete predškolske dobi susreće se s prirodom u obitelji i dječjem vrtiću te je uključeno u određene ekološke aktivnosti i usmjereno je na opažanje prirode u cjelini, potičući razvoj emocionalne osjetljivosti, ali i razvoj spoznajnih i drugih procesa (Uzelac i Starčević, 1999). Također, ovi autori navode kako igra ima ključnu ulogu u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi za okoliš te njihovo uključivanje u predškolsku ustanovu i školu predstavlja temelj za shvaćanje okoliša i poticanje interesa za ekološke aktivnosti kod djece, ali važno je naglasiti kako je igra preduvjet, ne i jamstvo da će samo dijete koje se puno igra biti ekološki osviješteno.

Louv (2015) navodi da djeci priroda pristupa na različite načine, ona je prazna ploča na kojoj dijete ucrtava i interpretira svoju kulturu. Ona kod djeteta potiče kreativnost jer traži vizualizaciju i potpunu iskorištenost osjetila. U prirodi, djeca osjećaju slobodu, uranjaju u svijet mašte i tišine: to je prostor koji je udaljen od svijeta odraslih, pružajući im osamu i mir. Često se zanemaruje da priroda može biti ljekoviti lijek za emocionalne izazove koje dijete prolazi. Jedan od razloga zašto priroda pozitivno utječe na emocionalno blagostanje djeteta jest taj što zeleni prostori potiču društvenu interakciju, potičući time osjećaj društvene podrške (Louv, 2015).

Renz-Polster i Hüther (2017) navode kako je boravak u prirodi djeci u krvi te oni kroz igru uče, vježbaju i osvajaju nova područja za razvoj, osim treniranja snage, fine motorike i korištenja osjetila, djeca treniraju i intuitivno razumijevanje prirodnih znanosti. Svako dijete na specifičan način razvija interes za ekološke aktivnosti u čemu važnu ulogu imaju odgojitelji jer su kvalitetni poticaji ključ razvoja za ekološke aktivnosti (Uzelac i Starčević, 1999). Proces odgajanja osviještenog pojedinca je dugotrajan proces u kojem dječji vrtić i osnovna škola imaju presudnu ulogu jer odgoj i obrazovanje u svakoj prilici potiču dječju aktivnost, neovisnost, suradnju i slobodu izražavanja osobnih ekoloških perspektiva i uvjerenja, omogućava susret s različitim ekološkim ponašanjem i mišljenjem, razvija ekološku kritičnost i stvaralaštvo (Uzelac i Starčević, 1999). Za uspješnu ekološko-odgojno-obrazovnu funkciju dječjeg vrtića i škole važno je utvrditi i poticati aktivnosti u kojima će djeca moći aktivno sudjelovati jer će se na taj način kvalitetnije i produktivnije ostvarivati ekološko-odgojno-obrazovni zadaci (Uzelac i Starčević, 1999). „Osnovni zadaci odgoja i obrazovanja za okoliš su: kulturna i povijesna baština, energija, zdravlje, osjetljivost za ljepote prirode, zakonitosti i uloga znanosti u zaštiti prirode, humani odnosi prema čovjeku i prirodi te pojave uništavanja, zagađivanja, zaštite, unapređivanja i razvoja okoliša“ (Uzelac i Starčević, 1999, 25).

6. DIJETE I PRIRODA

Često zamišljamo prirodu kao nešto što postoji samo u posebnim rezervatima ili udaljenim predjelima poput nacionalnih parkova, šuma ili plaža koje posjećujemo samo organiziranim izletima. No, priroda je zapravo svuda oko nas, prisutna je u našim dvorištima, školskim dvorištima, vrtovima pa čak i pustinjama. Ako želimo da djeca odrastu u zdrave i dobro prilagođene odrasle osobe, važno je da priroda bude integrirani dio njihovog svakodnevnog života. To može uključivati učenje na otvorenom u školi ili dječjem vrtiću, ali i slobodnu, nenadziranu igru kod kuće koja može biti i malo rizična. Priroda nije samo skup udaljenih biljaka, životinja i pejzaža o kojima učimo i koje posjećujemo povremeno već je ona okruženje u kojem bismo trebali redovito uživati, posebno tijekom djetinjstva (Sampson, 2015).

Renz-Polster i Hüther (2017) tvrde kako je priroda sveprisutna - prisutna je unutar nas, oko nas i sama kultura koju stvaramo proizlazi iz naše ljudske prirode. Promatrajući iz dječje perspektive ono što djeca traže je okolina u kojoj mogu zadovoljiti svoje razvojne potrebe te je upravo to osnovni motiv igre, razlog istraživanja okoline i oblikovanje njihovih odnosa. Priroda je jednako važna za djecu kao i kvalitetna prehrana. Ona predstavlja prirodno okruženje u kojem se djeca razvijaju. U tom okruženju djeca susreću četiri ključna elementa koji su neophodni za njihov razvoj: slobodu, neposrednost, otpornost i bliskost (Renz-Polster i Hüther, 2017).

Postoji mnogo razloga zašto djeca predškolske dobi i obrazovanje u prirodi idu ruku pod ruku. Djeca tog uzrasta su izuzetno znatiželjna, relativno neustrašiva i nepristrana, a priroda im pruža mogućnost direktnog doživljaja. Handler i Epstein (2010) navode kako je sve oko nas povezano s prirodom te da priroda pruža inspiraciju, osvježenje i potporu, a kada se prirodna iskustva integriraju u predškolski kurikulum i dnevnu rutinu, djeca koriste svoje tjelesne, emocionalne i intelektualne sposobnosti. Oni stječu nova iskustva, vježbaju svoje tijelo i uživaju u osjećaju slobode koji proizlazi iz povezanosti s prirodnim svijetom. Osim toga, ovo im pomaže da razviju odgovoran odnos prema zemaljskim resursima. Djeca prirodno uče o okolišu kada su vani bez obzira jesu li u slobodnoj igri ili u grupnim aktivnostima, oni doživljavaju i uče o prirodi, a aktivnosti vezane uz prirodu mogu se odvijati i unutar zatvorenog prostora, kao što je uzgoj biljaka iz sjemena (Handler i Epstein, 2010).

Došen Dobud (2016) navodi kako je priroda mjesto koje zadovoljava djetetove potrebe i koje je primjereno za svako dijete na svakom stupnju razvoja, odnosno da se priroda nudi kao slobodan prostor, prostor za igru, interakciju, otkrivanje, stvaranje i samospoznaju u kojem se djeca mogu sama organizirati. Također, navodi kako djeca imaju potrebu za prirodom te da to proizlazi iz potrebe za kretanjem i igrom, a doživljaji koje steknu u prirodi predstavljaju za njih

jačanje i pomažu im izgraditi temelje za cijeli život u fizičkom, duhovnom i socijalnom smislu. Iskustva u prirodnim okruženjima pružaju djeci priliku da istraže uzročno-posljedične veze i da manipuliraju predmetima te samim time ova iskustva olakšavaju proces stvaranja novog znanja kod djece, stoga je uloga odraslih promatrati djecu i podržati ih u razumijevanju njihovih iskustava, učenju kroz prirodu te poticanju poštovanja i uživanja u prirodnom okolišu (Handler i Epstein, 2010).

Schepers i Liempd (2010) navode kako su odrasli prethodno oblikovali svijet u kojem djeca žive te da za svako dijete učenje o svijetu predstavlja igru i izazov istovremeno. Također, ovi autori navode kako postoji jasna razlika između učenja u prirodi i učenja od nje. Priroda je promjenjiva i nepredvidiva, svaki dan nudi nešto novo. U prirodi, djeca istražuju svijet uz podršku odraslih. Učenje putem eksperimentiranja i grešaka može biti izazovno, ali priroda nudi dodatnu vrijednost omogućujući djeci uvid u njezin skriveni sklad, koji se otkriva dok istražuju. Boravak u prirodi donosi različita iskustva za svaku dob, ali možda i za svaki spol te tip djeteta. Međutim, za djecu je važno da imaju kontakt s prirodom jer im ona pruža emocionalnu podršku. Primjećuje se da se dojenčad smiruje i postaje uravnoteženija tijekom šetnji prirodom. Čini se da im ritam, okolina bogata doživljajima, sunčeva svjetlost i povjetarac pomažu u regulaciji emocionalnog stanja. Čak i kada se radi o igračkama, priroda često pruža bolje mogućnosti. To proizlazi iz njezine raznolikosti u korištenju, njezinih osjetilnih svojstava, na kraju krajeva, korištenje prirodnih materijala poput štapova i školjki pruža više zanimljivih mogućnosti nego gotove plastične igračke koje imaju samo nekoliko unaprijed definiranih funkcija (Renz-Polster i Hüther, 2017).

6.1. Igra i priroda

Pihač (2011) navodi da djeci nikada nije previše igre, kretanja i radosti, izuzetno je važno osigurati im bezbrižnost, igru i kretanje od najranije dobi. Kretanje je djeci potrebno za opuštanje, poboljšanje koncentracije i oslobađanje od napetosti i agresije. Prirodan način kretanja također utječe na njihov antropometrijski razvoj. Preporučuje se svakodnevno igranje na igralištu i boravak na zraku, bez obzira na vremenske prilike jer i kiša može biti zabavna za djecu. Iako odrasli ponekad smatraju da je bolje zadržati djecu u kući kada je vrlo hladno ili vjetrovito, stručnjaci tvrde da je uvijek korisno izaći van, ali je važno pritom obratiti pažnju na odgovarajuću obuću i odjeću te na trajanje boravka na otvorenom. Najljepše uspomene iz djetinjstva povezane su s spontanom igrom poput lovice, skrivača, utrkivanja i penjanja. Danas se djeca igraju u parkovima i igralištima koja su strogo kontrolirana, sa senzoričkim stazama

kao dijelom strukturiranih sadržaja koji pružaju raznovrsne senzoričke poticaje. Slobodne tjelesne aktivnosti potiču dječji potencijal za spoznaju i učenje (Pihač, 2011).

Igra nije specijalizirana, planirana ili usmjerena na određeni rezultat, već je kompleksna, spontana aktivnost koja proizlazi iz unutarnjih potreba djeteta. Dijete se igra jer osjeća unutarnju potrebu za tim i jer mu igra pruža osjećaj sigurnosti i ugodnosti te je ona dragocjena djetetu zbog same aktivnosti igranja koju ono može oblikovati prema vlastitoj volji. Užitek djeteta u igri proizlazi iz činjenice da se igra odvija prema njihovom scenariju; dijete samo stvara, mijenja i prilagođava igru. Stoga je igra ključni aspekt dječjih aktivnosti i bitan faktor u njihovom sveobuhvatnom razvoju. Prilagođena sposobnostima i osobnosti svakog djeteta, igra nosi u sebi kreativnu energiju koja potiče razvoj na različitim razinama. Ona produbljuje postojeća osjećanja i potiče nastanak novih, izaziva radost i radoznalost te potiče dijete na istraživanje okoline i postupno ovladavanje njome (Rajić i Petrović-Sočo, 2015).

Osim ljubavi i zaštite, ono što mala djeca prije svega trebaju je vrijeme i prostor za igru. Kroz igru, djeca istražuju o sebi i svijetu oko sebe, razvijajući osjećaj kompetencije i stječući neprocjenjiva iskustva o svom društvenom, kulturnom i fizičkom okruženju. Većina ključnih lekcija koje djeca trebaju naučiti u ranom djetinjstvu ne mogu se prenijeti na druge načine, već se otkrivaju kroz igru (Wilson, 2007). Moore i Cosco (2006) prema Wilson (2007) navode kako priroda mora biti viđena kao važna komponenta dječjeg okruženja jer prirodna okruženja potiču igru, razvoj i učenje na poseban i jedinstven način. Istraživanja su pokazala da djeca više sudjeluju u kreativnim oblicima igre, poput mašte i pretvaranja, u „zelenim“ ili „prirodnim“ područjima nego u klasičnim dječjim igralištima ili unutarnjim prostorima za igru koji su namjenski uređeni (Louv, 2006; Moore i Cosco, 2006 prema Wilson, 2007).

Aktivnosti na otvorenom omogućuju djeci da se bolje usklade s vlastitim tjelesnim potrebama tijekom odrastanja. Kroz igru na otvorenom poput ljuljanja, trčanja, natjecanja s loptom i ostalih aktivnosti koje zahtijevaju tjelesnu aktivnost, djeca troše višak energije, postaju svjesnija svojeg tijela te uče što je napor i odmor, kao i koristi od opuštanja na travi (Schepers i Liempd, 2010).

6.2. Četiri izvora dječjeg razvoja

Priroda predstavlja otvoren prostor, bez ograničenja vrata ili zidova. To je mjesto ispunjeno svježim zrakom, aktivnostima, raznim bojama, mirisima i mnogim stimulacijama za sva osjetila. U prirodi, djeca imaju priliku istraživati i učiti o životinjama, biljkama, drveću, prirodnim pojavama te o četiri osnovna elementa (voda, zrak, zemlja, vatra). Ono što čini kontakt s prirodom posebnim je što djeca dok su vani, na otvorenom, neprestano uče i o sebi.

U prirodi su uvijek aktivna, što im omogućuje da razvijaju svoje tjelesne vještine na načine koje nije moguće ostvariti u zatvorenim prostorima. Dok su vani, djeca vježbaju ravnotežu skačući preko prepreka, penjući se na stabla i slično. Priroda je bogata i nudi raznolike podražaje koji hrane sva naša osjetila te bi bez aktivnog sudjelovanja osjetila u interakciji s vanjskim svijetom, bilo teže razumjeti i spoznati okolinu i na kraju krajeva donositi logičke zaključke (Lohf i sur., 2014). Prirodno okruženje omogućuje priliku za učenje i razvijanje odgovornog ponašanja prema prirodi i njenom očuvanju, kao i prema drugim ljudima. Kroz aktivnosti poput penjanja na drveće, hodanja po stijenama na plaži i slično, djeca zadovoljavaju svoje osnovne potrebe za samostalnošću, vještinom, uspjehom te istraživanjem vlastitih granica (Martinović, 2015). Renz-Polster i Hüther (2017) navode četiri izvora dječjeg razvoja koja su povezana s prirodom, a to su: neposrednost, sloboda, otpornost i povezanost.

Neposrednost

Čovjek prvo istražuje svijet putem osjetila, eksperimentirajući sa stvarima koje vidi, miriše, kuša, promatra i dodiruje te je na taj način cijelo tijelo u pokretu. Za djecu, iskustva su ključna za učenje i razvoj. Stoga nije iznenađujuće što u svojoj igri prvo traže osnovna iskustva, poput manipuliranja različitim elementima okoliša (Renz-Polster i Hüther, 2017). Bez neposrednosti nema osjetilne spoznaje, a upravo je priroda ta koja utječe na osjete jer nudi raznolikost - od promjene sjena do svjetlosti i boja te zbog toga priroda nije ni siromašna ni „previše podražavajuća“, u njoj se susreću raznoliki podražaji koji odgovaraju dječjem prirodnom opsegu reakcija i pozornosti (Renz-Polster i Hüther, 2017).

Sloboda

Renz-Polster i Hüther (2017) navode kako djeci nije dosadna igra u prirodi jer je upravo priroda ta koja im omogućava puno slobode u kretanju, njihovim aktivnostima i istraživanjima. Djeca u prirodi ne samo da se suočavaju s vanjskim izazovima, već aktiviraju i svoj unutarnji svijet, potičući kreativne instinkte koji su prisutni u svakom djetetu. Prema svemu sudeći, mogućnost iskustvenog prostora u kojem se djeca igraju utječe na njihovo zajedništvo s drugom djecom. U okruženju koje pruža raznolike mogućnosti igre, poput livada i grmlja, status unutar grupe često se gradi na temelju jezične vještine, kreativnosti i raznovrsnosti ideja. Kako zahtjevi okoliša postaju kompleksniji tim češće se traže različite sposobnosti, ali ujedno i nadograđuju (Renz-Polster i Hüther, 2017).

Otpornost

Iako se čini paradoksalno, sloboda i ograničenja u prirodi su neraskidivo povezani. One su poput dvije strane istog novčića. Priroda nije samo prostor koji potiče slobodno kretanje, već ima još jednu ključnu karakteristiku - ona je otporna i ne podliježe našim željama. U procesu razvijanja kontrole nad sobom i prolaska kroz različite faze odrastanja, djeca često teže neobičnom iskustvu koje ih izaziva i potiče na pustolovinu jer je ona ta koja ujedinjuje slobodu i granice. Pustolovine su privlačne jer pružaju priliku za istraživanje vlastitih granica i dokazivanje vlastitih sposobnosti kroz suočavanje s različitim izazovima, bilo da su stvarni ili samo u mašti (Renz-Polster i Hüther, 2017).

Povezanost

Za djecu je važno da sebe i svoje ključne razvojne impulse doživljavaju kroz interakcije s drugim ljudima. Često, priroda predstavlja okruženje u kojem djeca susreću druge ljude te kada se nalaze u nestrukturiranom okruženju, doživljaj je stopostotan. U takvim područjima postoje odnosi prema drveću, biljkama, životinjama, stvarima, mjestima kao i prema procesima koji se iznova ponavljaju, jednom sasvim posebnom svijetu zvukova i raspoloženja (Renz-Polster i Hüther, 2017). Navedeni autori tvrde kako djeca mogu ostvariti odnose i s dijelom svijeta koji nije ograničen samo na ljude. Kroz igru u prirodi, oni grade posebne veze i veze koje su za njih važne i na taj način postaju dio bogatstva koji ne pripada nikome i u kojem djeca mogu tražiti i stvarati svoje posebne veze s prirodom, koje su za njih važne i značajne. Aktivno sudjelovanje u aktivnostima vezanim uz okoliš potiče kod djece razvoj ekološkog znanja, stavova i ponašanja te drugi način očuvanja ovih ekoloških aspekata. Ukoliko današnji dječji vrtići žele biti suvremeni, trebaju poticati aktivan pristup kako bi osigurali sveobuhvatno iskustvo djece s okolišem i njihove snage usmjerili prema ekološkim projektima (Uzelac, 1999).

7. DIJETE I ISTRAŽIVANJE PRIRODE

Došen Dobud (2016) navodi kako od prvih godina života igra ima važnu ulogu u životu pojedinca i nezaobilazan je dio ljudske akcije. Jedna od osnovnih značajki i prirodnih potreba djeteta rane i predškolske dobi je potreba za istraživanjem svog okruženja te učenje kroz to istraživanje. Kako dijete odrasta, raste i njegova potreba za istraživanjem (Došen Dobud, 1995). Dijete je prirodno znatiželjno i tu radoznalost zadovoljava dodirivanjem, pipanjem i mirisanjem životinja i biljaka. Teži zadovoljenju svojih osjetila kao što su vid, dodir, miris, okus i sluh. Osjetilni doživljaji poput boli, topline i hladnoće proizlaze iz njegovog znatiželjnog istraživanja. Djeca stječu ta znanja kroz iskustva poput padova, udaraca i kontakta sa snijegom koji im omogućava da osjete hladnoću (Košir, 2023).

Od samog početka života, dijete je prirodno sklono istraživanju, a kako raste, tako raste i njegova želja za istraživanjem. Postoji nekoliko razloga za to: urođena znatiželja, hrabrost i nedostatak straha, učenje kroz iskustvo te činjenica da su djeca često otvorena za nove ideje i iskustva jer još nisu opterećena strahom od kritike ili socijalnog odbacivanja (Martinović, 2015).

Malnar i sur. (2012) navode da djeca u dječjem vrtiću stječu znanja kroz vlastito djelovanje, sudjelovanje i istraživanje, koristeći aktivnosti koje sama osmišljavaju ili koje im odgajatelj predlaže pomoću bogate, raznolike i zanimljive ponude materijala.

Priroda, kao primarna „učionica“, pruža idealno okruženje za promatranje i istraživačku aktivnost djece, što ih povezuje s bližim okolišem, uključujući i okoliš njihova doma. U predškolskom razdoblju, ova interakcija doprinosi socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta te je ovaj period ključan za oblikovanje odnosa između djece, roditelja, odgajatelja i okoliša, pri čemu je važno održavati uravnoteženost, kontinuirano unapređivanje i prilagodbu prema dječjoj radoznalosti i potrebama (Katalinić, 2008).

Došen Dobud (2016) tvrdi da zadovoljena radoznalost uvijek vodi do novih pitanja, zbog čega djeca žele sve vidjeti i istražiti koliko god mogu, a zatim o tome razgovarati. Malo dijete prirodno će učiti o svijetu oko sebe, motivirano svojom željom za otkrivanjem, istraživanjem i razumijevanjem. Djetinjstvo je razdoblje u kojem se djeca intenzivno bave prikupljanjem i izgradnjom svojih spoznajnih i praktičnih vještina, koje će kasnije u životu aktivno nadograđivati, prepravljati i mijenjati te će na taj način dijete zauvijek ostati istraživač i otkrivač. Za istraživanje i otkrivanje kroz aktivnosti, igru, oponašanje i učenje, djetetu treba poslužiti njegovo bogato i poticajno okruženje, uključujući sve ljude, predmete i pozitivnu atmosferu koja ga okružuje (Došen Dobud, 2016). Djeca su potaknuta na različite aktivnosti i

istraživanje unutarnjom (intrinzičnom) i vanjskom (ekstrinzičnom) motivacijom. Intrinzično motivirano ponašanje u igri i istraživačkim aktivnostima djeteta pokazuje spontano, a jedini cilj takvog ponašanja je unutarnje zadovoljstvo koje ga prati (Došen Dobud, 1995).

U dječjem vrtiću djeca mogu istraživati zvukove koristeći razne prirodne ili industrijsko-otpadne materijale, učeći pritom razlikovati njegovu jačinu, boju i tempo. Odgajatelji imaju zadatak osigurati predmete kojima će djeca moći istraživati i proizvoditi različite zvučne efekte, poput šuštanja, zveckanja, zvonjenja i slično, kao i zvukove različitih intenziteta i tempa (Došen Dobud, 1995). Također, ova autorica navodi da su prirodni materijali predmeti koje djeca koriste za manipulaciju i praktično istraživanje u dječjem vrtiću ili izvan njega. Ovi predmeti, koje djeca mogu preoblikovati ili koristiti u kombinaciji s drugim stvarima, također su pogodni za igranje uloga. Takvi materijali podržavaju razvoj fine motorike, senzornog razvoja i sposobnosti grupiranja prema različitim kriterijima. Tijekom istraživanja, djeteta osim unutarnjeg zadovoljstva, iskazuje emocije poput oduševljenja, ushićenja, čuđenja, radosti i ljutnje. Kroz istraživanje, djeteta razvija vještine poput maštovitosti, kreativnosti, samostalnog učenja kroz igru i kritičko mišljenje. Izvan dječjeg vrtića, djeca mogu zajedno s odgajateljima istraživati prirodu u obližnjim parkovima, šumama, livadama i vodenim površinama. To potiče istraživanje flore i faune te uočavanje njihovih odnosa i promjena. Redovitim posjetima različitim dijelovima prirode, djeca se istraživački i spoznajno obogaćuju. Osim toga, takve aktivnosti pozitivno utječu na njihov rekreacijsko-zdravstveni status (Došen Dobud, 1995).

8. LJUBAV DJECE PREMA PRIRODI

U kurikulumu za predškolski odgoj, priroda je istaknuta kao važno područje s ciljem ne samo prenošenja znanja, već i razumijevanja prirodnih procesa, njihovih međusobnih veza i ravnoteže. Također, želimo kod djece razviti pozitivne navike, stavove i osjećaj poštovanja prema okolišu s ciljem postizanja ekološke osviještenosti djece koja predstavlja sposobnost ekološkog komuniciranja djeteta u odnosu na svoje i probleme u okolini. Ako djecu rano upoznamo s konceptom ekologije i prirodnim sadržajima, to će utjecati na njihov odnos prema prirodi. Kako bi ih djeca zaista prihvatila, razumjela, primjenjivala i mogla uspješno prenijeti drugima, moraju biti aktivno uključena u te sadržaje (Tufekčić, 2015).

Ako smatramo vođenje djece u istraživanje prirodnog svijeta samo obavezom ili još jednim zadatkom, tada nam takav stav kvari veselje. Važno je shvatiti da je učenje novih stvari o prirodi korisno, posebno kako bismo to znanje prenijeli djeci. No, još je bolje kada odrasli i djeca zajedno istražuju i uče nove stvari (Louv, 2015). Djetetu je potrebna barem jedna odrasla osoba s kojom može istraživati i dijeliti čuđenje o svijetu u kojem živimo. Najučinkovitiji način da se djeca povežu s prirodom je da se odrasli prvo sami povežu s njom jer kada djeca primijete iskreni entuzijazam kod odraslih, bit će motivirana dijeliti isti interes. Čitanje o prirodi s djetetom, za odraslu osobu može biti još jedan način da odrasli ožive svoje divljenje prema prirodi (Louv, 2015).

Podučavanje djece o povezanosti s prirodom i važnosti brige za okoliš obuhvaća poticanje na susrete i stvaranje iskustava kroz izravne, neizravne ili simbolične interakcije s prirodom. To uključuje razvijanje veze s prirodom, ali također i učenje putem lokalne kulture i običaja zajednice. Djeca mogu stjecati izravna iskustva kroz aktivnosti izvan institucija ili škola, kao što su boravak u prirodi ili izleti. No, ta iskustva mogu se dogoditi i u kulturnim okruženjima, poput muzeja, građevina, vjerskih institucija i slično (Anđić, 2022).

U programu predškolskog odgoja ističe se područje prirode s namjerom da osim stjecanja znanja, djeca razviju dublje razumijevanje prirodnih procesa, njihovih međusobnih veza i ravnoteže. Cilj je razvijati kod djece pozitivne navike, stavove te potaknuti pozitivan odnos prema sebi i svom okruženju (Tufekčić, 2015). Ako već u ranom djetinjstvu djeca upoznaju pojmove ekologije i prirodne sadržaje, to će pozitivno utjecati na njihov odnos prema prirodi. Budući da djeca u ovoj dobi najlakše uče kroz igru, važno je povezati ih s ekološkim i prirodnim sadržajima, poput igara s vodom ili boravka u prirodi tijekom različitih godišnjih doba (Tufekčić, 2015). Ako odrasla osoba pokazuje poštovanje prema prirodi onda će i dijete slijediti taj primjer. Kako dijete raste, njegov interes za prirodu i istraživačke aktivnosti će se proširiti

te će s radošću sudjelovati u aktivnostima koje potiču ekološki osviješten pristup životu. Roditelji mogu poticati razvoj ljubavi prema prirodi kod djece tako da ih dovode u dodir s ljepotama i raznolikošću prirode te razvijaju kod njih osjećaj poštovanja prema prirodnom okolišu i harmoničan odnos između čovjeka i prirode. Također, važno je da dijete razumije ovisnost života čovjeka o prirodi, kao i obrnuto (Tufekčić, 2015).

Odrasli stavovi prema prirodnom okolišu snažno utječu na način na koji djeca percipiraju i doživljavaju prirodu, stoga je važno dijeliti njihovo čuđenje i interes za prirodu. Mnogi učitelji/odgajatelji možda nisu potpuno sigurni u svoje znanje o prirodi, ali ukoliko se otvore za istraživanje i otkrivanje zajedno s djecom, ne moraju se pretvarati da znaju sve već je važno priznati vlastite nedostatke i pronaći načine kako ih prevladati kako ne bi prenijeli pogrešna shvaćanja na djecu (Handler i Epstein, 2010).

Handler i Epstein (2010) navode kako je važno poštivati dječje početne sumnje prema prirodi jer iako često idealiziramo njihovu ljubav prema prirodi, prethodna iskustva ili nesigurnost zbog nepoznatog mogu uzrokovati da se osjećaju anksiozno u vezi s neobičnim prizorima, zvukovima, mirisima ili teksturama te iz tog razloga odrasli ne smiju prisiljavati djecu da se angažiraju u aktivnostima u prirodi, već ih je potrebno podržavati i ohrabrivati kada osjete da su spremna.

Djeca bi trebala redovito doživljavati izravan, osobni dodir s ljepotom prirode i raznolikošću svijeta kako bi razvila ljubav prema prirodi i interes za različite kulture i ljude diljem svijeta (Husanović-Pejnović, 2011).

Za djecu, istinsko zadovoljstvo boravka vani dolazi kroz slobodnu igru u prirodi. Njihova privlačnost prema prirodi ne može se probuditi kroz lekcije koje su usmjerene na bolje razumijevanje okoliša, niti je mudro forsirati prirodu kao izvor stimulacije za njihove sinapse. Pravo razumijevanje prirode kod djece dolazi intuitivno, kroz njihove prirodne instinkte (Renz-Polster i Hüther, 2017).

9. PREDNOSTI UČENJA U PRIRODI ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI

Smanjenje napetosti, poboljšanje tjelesnog zdravlja, bolje mentalno stanje, povećana kreativnost, razvijeniji osjećaj za igru te čak i osjećaj sigurnosti - to su blagodati koje čekaju obitelji nakon što dopuste svojoj djeci da barem malo vrate prirodu u svoj svakodnevni život (Louv, 2015).

Često raspravljamo o „darovima prirode“ - to je prikladan način opisivanja onoga što priroda pruža ljudskom razvoju i uživanju u životu. Filozofi, psiholozi i pisci često koriste ovaj izraz kako bi opisali kako nas priroda nadahnjuje i uzdiže. Također, primjećujemo da priroda potiče kreativnost i maštu jer mnoge umjetničke kreacije crpe inspiraciju iz ljepote i tajnovitosti prirodnog svijeta. Za mnoge ljude, priroda također pruža utjehu i udobnost. Ljudi se često okreću prirodi kada su pod stresom ili se osjećaju zbunjeno. Djeca doživljavaju slične darove utjehe, mira i spokoja kada su u kontaktu s prirodom (Wilson, 2007). S druge strane, Rachel Carson (1956) ističe kao što Wilson (2007) navodi još jedan dar, a to je dar divljenja koji je prema njoj djeci urođen. Kako bi se taj osjećaj divljenja održao živim, potrebne su djeci česte prilike za slobodnu i kreativnu igru na prirodnim vanjskim igralištima koja obiluju ljepotom i raznolikošću. Iskustva koja će obogatiti djetetovu dušu nužna su kako bi oni mogli razviti puni potencijal ljudskog bića. Vjerojatno će kroz interakciju s prirodnim svijetom doživjeti ta iskustva. Osim toga, iskustva povezana s prirodom potiču rastući osjećaj divljenja kod djeteta, koji se smatra jednim od osnovnih izvora znanja (Wilson, 2007). Wilson (2007) navodi kako djeca doživljavaju svijet na svoj način i aktivno sudjeluju u interakciji s prirodom te da za njih prirodni svijet nije samo pozadina, već poticaj za interakciju. On tvrdi da djeca žele sudjelovati u različitim aktivnostima, poput dodirivanja, kopanja, guranja, trešenja, udaranja, prelijevanja, mirisanja, kušanja i „mrljanja“, a njihova znatiželja potiče ih da istražuju i eksperimentiraju jer kroz takve aktivnosti uče o prirodi i o sebi. Mala djeca imaju prirodan način učenja i spoznavanja, što ih čini idealnim za istraživanje prirode. Ovakva istraživanja doprinose poboljšanju zdravlja djeteta, njegovoj sposobnosti koncentracije te stvaranju emocionalne veze s prirodnim svijetom. Prirodno okruženje nudi obilje senzornih doživljaja i materijala koji potiču razvoj motoričkih vještina. Iskustva na prirodnim vanjskim prostorima često pružaju prilike za napredak u svim područjima razvoja, uključujući prilagodljivost, estetiku, kognitivne sposobnosti, komunikaciju, senzomotorne vještine te socio-emocionalni razvoj (Wilson, 1995, prema Wilson, 2007). Igra u prirodnom okruženju često ima veću kvalitetu, potiče maštovitu igru i igru pretvaranja te omogućuje dječacima i djevojčicama da se zajedno igraju na jednak

način, a istraživanja su pokazala kako su djeca koja su se igrala u prirodnijim okruženjima pokazivala veći osjećaj divljenja (Louv, 2006, prema Wilson, 2007).

Prirodno okruženje spontano potiče djecu na međusobno druženje. Postoje mnoge situacije u kojima se potiče suradnja i dogovaranje među djecom. Kroz te interakcije, djeca uče cijeniti prava i potrebe drugih, razvijajući istovremeno osjećaj odgovornosti i samokontrole. S vremenom, postaju sve sigurnija i samostalnija. Djeca stječu spoznaje o svijetu oko sebe putem iskustava koja doživljavaju u okruženju, poput prirode. Kroz ta iskustva, djeca postupno razumiju prostor, predmete i prirodne pojave oko sebe, koristeći sva svoja osjetila. Prirodno okruženje omogućuje djeci da se kreću, trče, skaču, hodaju po raznolikim površinama i preskaču, potičući time njihov tjelesni razvoj. Osim toga, razvijaju se i fine motoričke vještine. Djeca postaju svjesna svojega tijela, razumiju kako ono funkcionira te shvaćaju što su sposobna učiniti u različitim situacijama (Martinović, 2015).

Ukoliko želimo povezati djecu s prirodom, moramo naučiti doživljavati obližnju prirodu punim smislom te djeca kao i odrasli imaju jednake koristi od prirode, a to su smanjenje stresa, depresije, poboljšanje koncentracije i vještina rješavanja problema. Osim toga, dodatne prednosti koje proizlaze iz interakcije s prirodom uključuju znatno smanjenje simptoma poremećaja pažnje i hiperaktivnosti, poboljšanje socijalne interakcije, pojačanu sposobnost borbe protiv bolesti te smanjenje ili eliminaciju vršnjačkog nasilja (Sampson, 2015).

10. ULOGA I KOMPETENCIJE ODGOJITELJA

Važno je da odgajatelj od prvog dana u predškolskoj ustanovi prihvati svako dijete kao jedinstvenu osobu s vlastitim razvojnim osobitostima. Odgajatelj pristupa tim osobitostima kao prijatelj i poticatelj, prepoznajući i podržavajući ono što smatra vrijednim i ostvarivim, omogućujući djetetu da bude ono što jest (Došen Dobud, 2016).

Uloga odgajatelja i učitelja igra ključnu ulogu u olakšavanju i promišljanju korištenja okoliša, uključujući i elemente okoliša, te u odabiru i dizajniranju okoliša kako bi se stvorila iskustva igre i/ili učenja. Njihova uloga je presudna u poticanju djece na aktivnosti koje su prilagođene individualnim potrebama i razvojnim fazama, istovremeno vodeći računa o različitim aspektima djetetova razvoja na holistički način. Odgajatelji i učitelji trebaju usmjeriti pažnju na djetetove potrebe, specifičnosti, interese i individualne karakteristike kako bi pružili optimalno iskustvo. S obzirom na to da se djetetove potrebe mijenjaju s vremenom, okoliš u kojem dijete živi, igra se, istražuje i uči treba se prilagođavati tim promjenama. Stoga je važno da odgajatelji i učitelji razmišljaju o tim potrebama i prilagođavaju okoliš prema njima (Anđić, 2022).

„Tijekom stručnoga skupa o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, poučavatelji su prepoznali i zajednički definirali kompetencije koje nastavnici (i svi koji poučavaju o održivom razvoju) trebaju razviti: poznavanje tematike, empatiju, spremnost na suradnju – timski rad, kreativnost, motiviranost i organizacijske vještine.“ (Vrbanec i sur., 2011, 59-60).

Edukacija odgajatelja o održivom razvoju ima ključnu ulogu u njihovom svakodnevnom radu i životu. Temeljna ideja u utvrđivanju odgovornosti svakog vrtića podrazumijeva aktivno sudjelovanje svih odgajatelja i djece u kreiranju programa odgoja i obrazovanja usmjerenog prema održivom razvoju. Za postizanje tog sveobuhvatnog cilja u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, ključno je prvenstveno educirati odgajatelje (Uzelac i sur., 2014).

Obrazovanje odgajatelja i učitelja za ekološko obrazovanje ključna je komponenta suvremenih promjena i preoblikovanja našeg obrazovnog sustava. Ovo je jedno od strateških pitanja u razvoju našeg društva, gdje se miješaju razni znanstveni, stručni i društveni interesi za zaštitu okoliša. To zahtijeva intenzivnu aktivnost različitih društvenih struktura, od početka planiranja ovakvog obrazovanja, kroz njegovu implementaciju, pa sve do praćenja i vrednovanja njegovih rezultata (Uzelac, 1996). Razlozi za obrazovanje odgajatelja i učitelja o pitanjima okoliša obuhvaća raznolike aspekte, uključujući znanstvene zahtjeve te društvene i praktične pedagoške razloge. Budući da različite znanstvene discipline proučavaju i istražuju probleme okoliša, potreba za integriranjem ekoloških edukacijskih tema i rješenja je razumljiva i opravdana. Razvoj spoznaja u području obrazovanja i znanosti znači da odgajatelji i učitelji stječu nova

znanja koja su usmjerena i potiču ih da ta znanja primijene u praksi, prilagođenoj njihovoj struci i radnom okruženju. U radu s ekološkim obrazovanjem u dječjim vrtićima i školama, sve je više kompleksnosti i potreba za stručnjacima usmjerenim na ekologiju. Međutim, svaki pojedinačni edukator nije u mogućnosti potpuno obuhvatiti i provesti sve aspekte ove problematike. Stoga je potrebna promjena u pristupu ekološkom obrazovanju, s naglaskom na poticanju usvajanja novih obrazaca ponašanja te ova promjena započinje odgojem i obrazovanjem (Uzelac, 1996). Za odgajatelja je bitno da stalno razvija svoje znanje i vještine te da ih prilagođava dinamičnoj implementaciji tema održivog razvoja u svakodnevni rad s djecom. Time se želi potaknuti kod djece osjećaj odgovornosti i svijesti o okolini. Glavni cilj je potaknuti kod djece osjećaj odgovornosti prema okolini i razviti svijest o njoj putem pristupa koji potiče kritičko razmišljanje i pronalaženje kreativnih rješenja. Odgajatelji trebaju pružiti poticaje za takvo razmišljanje, potičući istraživanje i vlastita iskustva. Kroz takve aktivnosti, djeca stječu spoznaje i razvijaju vrijednosti koje im pružaju osnovu kako postati odgovorni pojedinci sposobni za održiv način života u društvu koje se razvija znanjem (Bolešić i Vekić-Kljaić, 2022).

Skopljak (2015) tvrdi da u obrazovanju za održivi razvoj, odgajatelji ne samo da imaju pravo već i dužnost sudjelovati. Također, navodi kako kompetencije odgajatelja za ovo područje ne bi trebale biti usmjerene samo na razvoj specifičnih navika i vještina te izoliranih postupaka, već na razvijanje širokog spektra osobnih i profesionalnih kompetencija. Razvoj vještina potrebnih za provođenje obrazovanja za održivi razvoj koncipiran je kao integracija kompetencija koje uključuju razumijevanje (glava), emocije (srce) i praktično djelovanje (ruke). Kompetencije „glave“ obuhvaćaju razumijevanje ekologije i vještine poput sustavnog razmišljanja, kritičkog promišljanja, kreativnog rješavanja problema, primjene etičkih načela u novim situacijama, procjene utjecaja ljudskih tehnologija i aktivnosti te razmatranje dugoročnih posljedica donesenih odluka. Kompetencije „srca“ uključuju duboko osjećanje odgovornosti prema dobrobiti Zemlje i okoliša, empatiju i sposobnost razumijevanja različitih stajališta, predanost principima jednakosti, pravde i poštovanja prema svim osobama te vještine u stvaranju, vođenju i održavanju zajednica (Skopljak, 2015). Kompetencije „ruku“ uključuju sposobnost primjene ekološkog znanja u stvarnom životu radi donošenja ekoloških odluka, praktične vještine za izradu alata, objekata i procedura koje su potrebne zajednicama, sposobnost procjene i prilagodbe korištenja energije i drugih resursa te sposobnost pretvaranja uvjerenja u konkretna i učinkovita djelovanja (Skopljak, 2015).

U radu su spomenuti pristupi odgoju i obrazovanju za održivi razvoj te Uzelac i sur. (2014) navode kako svaki pristup podrazumijeva određene kompetencije učitelja i odgajatelja.

Također, ovi autori tvrde da integriranom pristupu odgoju i obrazovanju, odgajatelji i učitelji dokazuju svoje sposobnosti, između ostalog, kroz suradnju u timskom radu. To podrazumijeva razvijenu vještinu prilagodbe i suradnje među odgajateljima, što je ključno za uspješnost odgojno-obrazovnog procesa u poticanju osjetljivosti djece prema održivom razvoju. U projektnom pristupu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, uloga i vještine odgajatelja ovise o karakteristikama samog projektnog pristupa. Odgajatelj potvrđuje svoje sposobnosti kroz razumijevanje i osjetljivost prema pitanjima održivog razvoja, poticanjem djece na razmišljanje o tim pitanjima te sposobnošću prilagođavanja tih tema dječjem razumijevanju kroz projekte (Uzelac i sur., 2014). U pristupu odgoju i obrazovanju djece za održivi razvoj putem projekata, odgajateljima se proširuju vještine u vođenju i organizaciji. To uključuje sposobnost prihvaćanja, poticanja, usmjeravanja i praćenja interesa i potreba za projektima koje sugeriraju djeca ili druge osobe (Uzelac i sur., 2014). U problemsko-istraživačkom pristupu odgoju, odgajatelji preuzimaju zadatke koji odgovaraju principima tog pristupa, što uključuje stvaralačke, istraživačke i organizacijske vještine. To su sposobnosti vođenja istraživačkog rada u suradnji s djecom. Odgajatelji i učitelji trebaju poticati situacije u kojima djeca, uz određenu podršku, primjenjuju istraživački pristup u rješavanju problema što podrazumijeva sposobnost prilagodbe odgajatelja istraživačkim mogućnostima djece (Uzelac i sur., 2014).

Prilikom boravka u prirodi odgajatelji imaju odgovornost i obvezu osigurati sigurnost djece kako im se ne bi dogodile nezgode te kako ne bi bili izloženi potencijalnoj opasnosti. Istovremeno, također su odgovorni za zadovoljenje dječjih potreba za kretanjem, senzornom stimulacijom i boravkom na svježem zraku. Kad se radi o sigurnosti djece, ključna su dva faktora: povjerenje i privrženost. Ako odgajatelj ima povjerenja u sposobnosti djece, omogućit će im da se iskušaju u različitim aktivnostima i na taj način stječu važna iskustva, postaju spretnija i odgovornija za svoje postupke. Kada djeca dostignu postavljeni cilj, razvijaju samopouzdanje, neovisnost i poštovanje prema sebi, a pokazivanjem privrženosti žele biti blizu odgajatelja ili odrasle osobe kako bi se osjećala sigurnije. Istovremeno, važno je da su odgajatelji blizu djece, ali bez straha od eventualnih nezgoda (Martinović, 2015).

11. OKOLIŠ DJEČJEG VRTIĆA I POVEZANOST S PRIRODOM

Za svako dijete, učenje i istraživanje svijeta predstavljaju igru i izazov. Međutim, to otkrivanje ima svoja ograničenja jer je djetetova sloboda u otkrivanju putem igre značajno ograničena jer su odrasli unaprijed odredili predmete istraživanja, pa su mogućnosti za prava iznenađenja u spoznaji zakonitosti okolnog svijeta minimalne. Odgojni proces treba potaknuti djetetove unutarnje potencijale kroz razne aktivnosti u prikladnom prirodnom okruženju. Poticajno okruženje je „bogatopremljen prostor“ koji potiče dijete na istraživanje svijeta oko sebe, u suradnji s vršnjacima i odraslim osobama. U takvom okruženju dijete uči kako se odnositi prema drugima, postaje socijalno i emocionalno dobro prilagođena osoba, sposobna uspostaviti zadovoljavajuće odnose s okolinom. U društvu gdje djeca imaju sve manje pristupa prirodi, uloga dječjeg vrtića postaje sve važnija. Zato je potrebno organizirano vratiti prirodu i okoliš u živote djece, omogućavajući im stalni pristup vanjskom prostoru. Predškolska djeca uče aktivno kroz igru i istraživanje okoline, manipulirajući predmetima te kroz interakciju s drugom djecom i odraslima. Izoliranje djece iz „stvarnog svijeta“ i ograničavanje njihovog kretanja na prostore namijenjene isključivo njima pokazuje nerazumijevanje njihovih razvojnih potreba, nepovjerenje u njih same, ali i djelomičnu izolaciju od svijeta odraslih. Vanjski prostor utječe na sva područja djetetovog razvoja, stoga je važno osigurati im mogućnost istraživanja okoline i preuzimanja aktivne uloge u stjecanju novih znanja i iskustava kroz interakciju s okruženjem (Valjan Vukić, 2012).

Požgaj (2015) navodi da se suživot s prirodom gubi iz vida te da sve više djece provodi vrijeme igrajući se u kući, bilo same ili za računalom, dok su igre u parku, vrtu ili šumi gotovo zaboravljene. Omogućavajući slobodnu igru u dječjem vrtiću, na otvorenom i u dvorištu od najranije dobi, potičemo razne oblike kretanja kroz interakciju s drugom djecom, stvarajući spontane i prirodne socijalne veze. Na taj način potičemo i ostale razvojne sposobnosti djece, omogućujući im da uče na najprirodniji način. Tijekom boravka djece na otvorenom, trebamo nastojati stvoriti optimalne uvjete za razvoj prirodnih oblika kretanja, unapređenje koordinacije, orijentacije, suradnje, osjetilnih iskustava, percepcije, mašte i osjećaja za čuđenje (Požgaj, 2015).

Andić (2022) tvrdi da igra u prirodi pruža djeci poticaj i gradi osnove za emocionalni, fizički, socijalni i duhovni razvoj. Kroz takvu igru, djeca razvijaju otpornost, samopouzdanje i jačaju imunitet. Iz toga se može zaključiti da potreba djeteta za igrom treba biti usklađena s potrebom djeteta za prirodom. Drugim riječima, postoji važna veza između igre i prirode. Razvijanje svijesti o okolišu i promicanje održivog razvoja uključuje stvaranje prilika za djecu da se

povežu s prirodom, potičući spontanost u razvijanju svijesti o okolišu i međuljudskih odnosa. Ključni čimbenici u tim procesima su poticaji odgajatelja i učitelja, kao i vanjski prostori dječjih vrtića i škola koji imaju poseban značaj jer su vanjski prostori škola i dječjih vrtića mjesta gdje se odvija igra i učenje djece (Anđić, 2022). Kada se radi o aktivnostima koje spontano ili planski potiču dječju povezanost s prirodom, što je važna pretpostavka za razvoj svijesti o okolišu i održivom razvoju, prostori unutar i izvan škola i dječjih vrtića su bitni dijelovi iskustva djece/učenika. U Hrvatskoj je primjetno da su igrališta, posebice ona u školama, uglavnom tradicionalnog dizajna, dok su modernija ili prirodnija igrališta češća kod dječjih vrtića izgrađenih u posljednjih dvadeset do trideset godina. Igrališta obično odražavaju osnovne svrhe odgojno-obrazovnih institucija, pri čemu se jasno vidi da su igrališta škola usmjerena na područja učenja, dok igrališta dječjih vrtića pružaju veću raznolikost kako bi odgovarala praksama u tim ustanovama (Anđić, 2022). Prostori za dječju igru, kao što su okoliši, oblikovani su prema karakteristikama okoliša, pa su aktivnosti i igre prilagođene tim specifičnostima. Djeca obavljaju aktivnosti i igraju se u skladu s mogućnostima koje im pruža okoliš, poput terena i prirodnih ili umjetnih elemenata poput grmlja, brežuljaka, pijeska i zemlje. Ti elementi imaju određena značenja i smisao za djecu, ali istovremeno su ograničeni utjecajima koji mogu pozitivno ili negativno utjecati na njihova iskustva (Anđić, 2022). Mogućnosti koje pruža okoliš su raznolike i mnogobrojne, ali kada se radi o dizajnu vanjskih prostora dječjih vrtića i škola, važno je pažljivo razmotriti aspekte konstruktivističkog pedagoškog pristupa prema djetetu. Dizajn tih okoliša trebao bi uzeti u obzir funkcionalne potrebe djece te ih usmjeriti prema rastu, razvoju, igri, istraživanju i učenju. Neizostavno je razmatrati i kulturni kontekst te njegov utjecaj na formiranje identiteta djece te kako se to reflektira u načinu na koji percipiraju okoliš u kojem žive. Ekološke karakteristike tih okoliša su bitan dio tog razmatranja jer prirodne osobine okoliša ujedno i ekološke značajke okoliša i čine osnovu za stvaranje prvotne svjesnosti o pitanjima okoliša i poticanje razumijevanja održivog razvoja (Anđić, 2022). Valjan Vukić (2012) navodi da dvorište dječjeg vrtića treba imati raznolike prostore i sadržaje koji omogućuju djeci slobodnu, kreativnu i sigurnu igru. Igra na otvorenom pomaže djeci da rastu bolje usklađeni sa svojim tjelesnim potrebama. Prirodno okruženje predškolske ustanove ne treba biti ograničeno samo na dvorište i igralište dječjeg vrtića. Poticajno vanjsko okruženje uključuje parkove, trgove, fontane, šume, maslinike, voćnjake, obale rijeka i mora - sva mjesta u prirodi koja djeci omogućuju neposredno učenje kroz istraživanje, otkrivanje i eksperimentiranje. Djeca su visoko motivirana za učenje u prirodnom okruženju, stječući pritom praktična znanja (Valjan Vukić, 2012).

12. PRIMJERI DOBRIH PRAKSI

Važno je učiti djecu o održivom razvoju, zaštiti okoliša i pametnom korištenju energije tijekom njihovog odrastanja. Ovo obrazovanje treba početi što ranije u djetinjstvu, a da bi se ta ideja ostvarila, odrasli moraju biti svjesni važnosti održivog razvoja, zaštite okoliša i odgovornog ponašanja prema prirodnim resursima. Za djecu je važno pravilno upoznavanje s okolinom, a odgajatelji trebaju obratiti pozornost na ponuđeno prirodno okruženje, poticanje motivacije, aktivnosti te pružati savjete i usmjeravati djecu. Sadržaji trebaju omogućavati ustrajnost i samostalnost, a odgajatelji bi trebali kreirati situacije u kojima se djeca mogu iskušati, pri tome uzimajući u obzir njihovu dob, prethodna iskustva i individualne sposobnosti (Tufekčić, 2015). Budući da djeca rane i predškolske dobi najbolje uče kroz igru, trebalo bi ih povezati sa sadržajima ekologije i prirode te to mogu biti „igre s vodom, sa snijegom i ledom, igre s pijeskom, boravak u prirodi u raznim godišnjim dobima, upoznavanje živih bića čulima, promatranje promjena na nebu i sl.“ (Tufekčić, 2015, 97). Kroz ove igre, djeca mogu stvarati umjetničke radove poput slika i ukrasa od prirodnih materijala te je važno da roditelji zajedno s djecom provode slične aktivnosti kod kuće. U dječjim vrtićima, odgoj za okoliš može se provoditi kroz uvođenje zdrave prehrane, pravilno zbrinjavanje otpada te uvođenjem prirodnog i ekološkog opismenjavanja (Tufekčić, 2015). Kroz praktične aktivnosti u obrazovnom sustavu nastoji se kod djece razviti pozitivne stavove prema okolini i potaknuti ih na usvajanje posebnih sustava vrijednosti. Tufekčić (2015) izdvaja praktične aktivnosti koje roditelji i odgajatelji mogu provoditi s djecom, a to su uglavnom aktivnosti koje uključuju brigu za zdravlje, čistoću tijela, biljke, životinjski svijet, aktivnosti istraživačkog karaktera te aktivnosti praćenja i upozorenja na eko probleme. Ovim aktivnostima nastoji se kod djece probuditi doživljaje kroz likovne, dramske, glazbene, pismene, verbalne i druge izražajne aktivnosti i na taj način istražiti ćemo kako djeca doživljavaju, što znaju, kako se ponašaju i koje navike razvijaju prema okolini (Tufekčić, 2015).

12.1. Aktivnosti u prirodi

Djeca se bave različitim vrstama aktivnosti koje odgovaraju odgojno-obrazovnim ciljevima i odabiru se u skladu s njihovim razvojem i interesima (Renz-Polster i Hüther, 2017).

„Učionica u prirodi“ pruža priliku za promatranje okoliša (poput vode, neba, livada, prometa, biljaka i životinja), bilježenje informacija iz okoline, sakupljanje plodova, objašnjavanje prirodnih procesa, razvrstavanje različitih vrsta biljaka i životinja te istraživanje, analizu i

vrednovanje, što su ključne komponente učenja kroz igru. Djeca pokazuju veliku znatiželju i istraživački duh koji se mogu razviti kada provode vrijeme na otvorenom i stječu ekološka iskustva. Stoga je važno osigurati im prostor za tjelesne aktivnosti, igru i vrt koji će zajedno uređivati s odgajateljima (Uzelac i sur., 2014).

„Aktivnosti za okolinu i održivi razvoj mogu se realizirati preko tema koje su vezane za: probleme okruženja, probleme stambene i radne okoline, probleme rekreacijske okoline, prehrambene probleme, zdravstvene probleme, upoznavanje uzročno-posljedičnih odnosa, događaja u okruženju, razvijanje osjećaja kompetencije prema događanjima u okruženju, razvijanje samostalnosti u djelovanju, razvijanje samokontrole i suosjećanja u odnosu na okruženje, putem konkretnih aktivnosti djeteta staviti u aktivan odnos s okruženjem i poticanje istraživačkih aktivnosti djeteta.“ (Tufekčić, 2015, 96).

Katalinić (2008) navodi da je područje prirodoslovlja jedno od ključnih područja koje nam pomaže da pažljivo usmjeravamo djetetovo promatranje i istraživanje putem različitih aktivnosti te za primjer navodi aktivnosti u prirodnom okruženju, doživljavanje iskustava različitih vrsta prirodnih okoliša tijekom godišnjih doba, praćenja promjena na nebu, igre u pijesku u slično.

Dr. Ranko Rajović je urednik knjige „Dođi, igrajmo se vani!“. Knjiga je ispunjena različitim aktivnostima i uputama za njihovo izvođenje. Urednik navodi da aktivnosti opisane u ovoj knjizi potiču djecu da izađu van i istraže prirodno okruženje u potrazi za materijalima potrebnim za izradu igračaka, što u konačnici rezultira njihovim boravkom u prirodi. Osim toga, ističe kako izrađujući ove igračke, djeca uče o godišnjim dobima i promjenama u prirodi koristeći sva svoja osjetila te da ove aktivnosti potiču razvoj fine motorike, prilagodbe, rotacije i ravnoteže, što je ključno za cjelokupni razvoj djeteta, uključujući i njegove govorne sposobnosti, koje su dodatno potaknute kroz pjesmice i zagonetke u knjizi. Primjeri igara iz knjige „Dođi, igrajmo se vani!“ koje možemo izvoditi u različitim godišnjim dobima su:

Čupanje trave

Svake godine livadni patuljci pomažu seljacima kositi. Oni čupaju travu za životinje u staji. Djeca glume livadne patuljke. Isprobavaju različite načine kako mogu čupati i prenositi travu, npr. rukama: čupaju travu samo lijevom ili samo desnom rukom ili objema rukama te iščupanom travom pune kantu do vrha, nogama: djeca pokušavaju nožnim prstima čupati travu i nožnim je prstima stavljati u kantu, travom mogu napuniti košaru i nositi je na glavi ili se po dvoje djece drže za obje ruke i balansiraju na njima košaru s travom (Lohf i sur., 2014, 16).

Biljni „memory“

Na stol se postave različite biljke iz vrta, listovi, trave itd. Svaka se biljka treba nalaziti u čaši vode. Djeca se podijele u manje grupe. Za svaku se grupu pripremi takav jedan stol s različitim biljkama. Na znak za početak sva djeca izjure van u potragu za biljkama koje se nalaze na njihovom stolu. Grupa koja prva pronade sve biljke i posloži ih onako kako su poredane na stolu pobjednik je natjecanja (Lohf i sur., 2014, 18).

Kopači zemlje

Stigla je jesen. Seljak Šumić odlazi svojim traktorom preorati polje i pripremiti ga za zimu. Sva se djeca okupe oko gredice u vrtu ili oko velike kade napunjene zemljom. Rukama oponašaju način na koji seljak Šumić obrađuje svoje polje: Danas seljak Šumić mora u polje, preorat će polje (prstima rovati po zemlji)... (Lohf i sur., 2014,60).

Snježne kugle

Pucika i mala sjenica napravile su posebnu traku za kuglanje. U tu su svrhu morale dobro ugaziti snijeg na pravokutnom polju. Na kraju polja postavile su češere kao čunjeve. Djeca se podjele u dvije ekipe i stanu iza određene crte; natjecanje može početi. Svaka ekipa mora si napraviti kugle od snijega. Naizmjence svaka ekipa baca grude snijega, tj. kotrlja ih prema čunjevima. Za svaki prevrnut čunj ekipa dobiva jedan bod. Koja će ekipa postati kralj kuglanja? (Lohf i sur., 2014, 87).

Košir (2023) navodi da je vanjska aktivnost izrade mandala od prirodnih materijala poput žirova, grana, češera i sl. izvrsna jer potiče kod djeteta kreativno razmišljanje i u kojoj djeca nesvjesno promatraju, sortiraju, slažu, broje, mjere, planiraju i sastavljaju.

ZAKLJUČAK

Na osnovu proučavanja literature o odnosu djece predškolske dobi prema prirodi, uočeno je da rana izloženost i interakcija djeteta s prirodom imaju ključnu ulogu u oblikovanju njihovih stavova, ponašanja i ljubavi prema prirodi. Važno je djeci približiti prirodu na način da ju istražuju putem vlastitih osjetila i stječu spoznaje o njoj. Sve veći problemi onečišćenja i zagađenja okoliša zahtijevaju veću pozornost i djelovanje čovjeka te je potrebno u odgojno-obrazovnim ustanovama poput dječjih vrtića i škola poticati ekološki odgoj koji može doprinijeti osvješćivanju i educiranju djece o problemima u okolišu. Ekološki odgoj i održivi razvoji nisu samo pojmovi nego predstavljaju nužne pristupe u obrazovanju djece. Prednosti učenja u prirodi, kao što su poboljšana tjelesna aktivnost, socijalni i emocionalni razvoj djeteta, ne mogu se zanemariti te djeca koja imaju priliku istraživati i učiti u prirodnom okruženju razvijaju ljubav i poštovanje prema prirodi i to ih može potaknuti na odgovornije ponašanje prema prirodi u budućnosti. Odgajatelji imaju važnu ulogu u poticanju ljubavi i odgovornog ponašanja prema okolišu kod djece predškolske dobi. Njihovi pozitivni stavovi, kompetencije i sposobnosti povezivanja djece s prirodom putem praktičnih aktivnosti i istraživanja ključne su za razvoj pozitivnih stavova i odnosa djece prema prirodi. Osim odgajatelja, važnu ulogu u ovome imaju roditelji/skrbnici i djetetu bliske osobe jer su upravo oni djetetovi uzori i odgovorni su za osiguravanje njegovog pristupa raznolikim prirodnim okruženjima u kojima će ono razvijati svoju znatiželju, ljubav i odgovorno ponašanje prema prirodi. Integriranjem ekološkog odgoja i održivog razvoja u svakodnevni odgojno-obrazovni rad predškolske ustanove, poticanjem spontanih igara u prirodi, korištenjem „prirodnih“ učionica i uključivanjem djece u radno-praktične aktivnosti poput vrtlarenja i brige o živom svijetu pomažemo djeci u razumijevanju prirode. Odnos djece prema prirodi je složen, ali ključan za njihovu budućnost te kroz zajedničke napore odgojitelja, roditelja i zajednice možemo potaknuti da buduće generacije odrastaju s ljubavlju i poštovanjem prirode, što će zauzvrat imati pozitivne učinke na naš planet.

LITERATURA

1. Anđić, D. (2022). *Igra, priroda i održivi razvoj: Kako potaknuti povezanost s prirodom djece rane i (pred) školske dobi?*. Sveučilište u Rijeci: Učiteljski fakultet.
2. Bolešić, P., & Vekić-Kljaić, V. (2022). ZNANJE I PRAKSA ODGOJITELJA O ODRŽIVOM RAZVOJU U DJEČJEM VRTIĆU. *Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 1(1), 141-153. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/408662> (17.4.2024.).
3. Čehić, I. i Bećirović, J. (2009). *Edukacija učenika i studenata o zaštiti životinja i okoliša*. Sarajevo: Pedagoški fakultet
4. Črnjar, M., & Črnjar, K. (2009). Menadžment održivoga razvoja: ekonomija-ekologija-zaštita okoliša. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci. Preuzeto s file:///C:/Users/Marko/Downloads/mendzment_odrzivoga_razvoja_ocr.pdf (12.4.2024.).
5. Došen Dobud, A. (1995). *Malo dijete veliki istraživač*. Zagreb: Alineja
6. Došen Dobud, A. (2016). *Dijete-istraživač i stvaralac – igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alineja.
7. Handler, D. E. B. B. I. E., & Epstein, A. S. (2010). Nature education in preschool. *Highscope Extensions*, 25(2), 1-7. Preuzeto s https://www.chezmadamehelene.com/uploads/1/1/3/0/11301496/children_in_nature_ext_vol25_no2_low.pdf (2.4.2024.).
8. Husanović-Pejnović, D. (2011). *Održivi razvoj i izvanučionička nastava u zavičaju*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Katalinić, D. (2008). *Metodički vidici prirodoslovlja u povezanosti s ekologijom u predškolskom odgoju za održivi razvoj*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
10. Košir, Š. (2023). UČENJE U PRIRODNOM OKOLIŠU. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 6(11), 659-662. (15.6.2024.).
11. Lipovac, V., Sakač, M. D., Janković, A., & Raičević, J. (2017). Didaktičko metodički pristup razvitku ekološke svijesti djece u pripremnom predškolskom kurikulumu. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja okoline*, 26(3), 137-150. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/socijalna-ekologija/article/view/17815/9699> (20.4.2024.).

12. Lohf, S., Bestle-Körfer, R. i Stollenwerk, A. (2014). *Dođi igrājmo se vani*. Split: Harfa d.o.o.
13. Louv, R. (2015). *Posljednje dijete u šumi*. Lekenik: OSTVARENJE d.o.o.
14. Malnar, A., Punčikar, S., Štefanec, A. i Vujičić, L. (2012). Poticajno okruženje: izazov za suradnju i istraživanje djece i odraslih. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (70), 4-7. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/123762> (15.6.2024.).
15. Martinović, N. (2015). Prirodno okruženje vrtića kao poticaj za razvoj. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 35-36. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172752> (29.4.2024.).
16. Martinović, N. (2015). Istraživačke aktivnosti djece rane i predškolske dobi. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 20(77/78), 32-33. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/250739> (27.4.2024.).
17. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Preuzeto s http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (26.3.2024.).
18. Pihač, M. (2011). Igra i kretanje djece na otvorenom – mogućnosti i rizici. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (64), 34-35. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124363> (1.6.2024.).
19. Požgaj, Ž. (2015). Suživot unutarnjeg i vanjskog prostora. *Dijete, vrtić, obitelj*, 20 (77/78), 41-45. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/169972> (27.5.2024.).
20. Pramling Samuelsson, I., Kaga, Yoshie (2008). *The Contribution of early childhood education to a sustainable society*. Paris: UNESCO. Preuzeto s <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159355> (26.3.2024.).
21. Pramling Samuelsson, I., Kaga, Y. i Anđić, D. (2013). O konceptu održivog razvoja. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (74), 2-5. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/158873> (26.3.2024.).
22. Rajić, V. i Petrović-Sočo, B. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik*, 64 (4), 603-620. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/153131> (29.4.2024.).
23. Renz-Polster, H., Hüther, G. (2017). *Kako danas djeca rastu – Priroda kao prostor za razvoj – novo viđenje dječjeg učenja, razmišljanja i iskustva*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
24. Scott, D. Sampson (2015). *How to Raise a Wild Child: The Art and Science of Falling in Love with Nature*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt

25. Schepers, W., & van Liempd, I. (2010). Avantura u prirodi. Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa, 2(4), 2-3. (6.3.2024.).
26. Skopljak, E. (2015). Kompetencije odgajatelja za odgoj i obrazovanje za održiv razvoj. *Dijete, vrtić, obitelj*, 20 (77/78), 39-40. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/169970> (16.4.2024.).
27. Tufekčić, N. (2015). *Ekološka pedagogija – osnovi nauke o odgoju za okolinu i održivi razvoj*. Sarajevo: Dobra knjiga.
28. Uzelac, V. (1996). *Okoliš-obrazovanje-odgojitelji/učitelji*. Rijeka: HRVATSKI-PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNI ZBOR.
29. Uzelac, V., Starčević, I. (1999). *Djeca i okoliš*. Rijeka: adamić.
30. Uzelac, V. i sur. (1999). *Ekologija – korak bliže djetetu*. Rijeka: adamić.
31. Uzalec, V., Lepičnik-Vodopivec, J. i Anđić, D. (2014). *Djeca - odgoj i obrazovanje- održivi razvoj*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
32. Valjan Vukić, V. (2012). PROSTORNO OKRUŽENJE KAO POTICAJ ZA RAZVOJ I UČENJE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI. *Magistra Iadertina*, 7 (1), 123-132. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/99897> (31.5.2024.).
33. Vrbanec, B., Garašić, D. i Pašalić, A. (2011). *Obrazovanje za održivi razvoj – priručnik za osnovne i srednje škole*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
34. Wilson, R. (2007). *Nature and young children: Encouraging creative play and learning in natural environments*. Routledge. Preuzeto s file:///C:/Users/Marko/Downloads/9780203940723_previewpdf.pdf (5.4.2024.).